

רשות ההגבלים העסקיים

נימוקי התנגדות למיזוג בין בראון-פישמן תקשורת בע"מ

לבין ידיעות אחרונות בע"מ

1. פתח דבר

בעיות תחרות פוקדות תדיר את ענף העיתונות היומית בשפה העברית. גל היפלטויות מן השוק של עיתונים שאיש לא בא תחתם¹ ומיעוט העיתונים היומיים שנותרו בו גיבשו מבנה ריכוזי ביותר של הענף. למבנה זה מתווסף עבר קרוב של תיאומים, פרקטיקות מגבילות תחרות וקשרי תלות כלכליים בין המתחרים המעטים בענף זה. כל אלה נתנו אותותיהם בענף והביאו להידרשות חוזרת ונשנית של רשות ההגבלים העסקיים לנעשה בו בהיבטי התחרות.²

המיזוג נשוא החלטתי, בין בראון-פישמן תקשורת בע"מ ("בראון-פישמן"), שבעלי השליטה בה שולטים בעיתון היומי "גלובס", לבין חברת ידיעות אחרונות בע"מ ("חברת ידיעות אחרונות"), המוציאה לאור של העיתון היומי בעל המונופולין "ידיעות אחרונות", הביא בפעם נוספת לבחינת מערך הפיקוח על ההגבלים העסקיים, את היבטי התחרות בענף העיתונות היומית בשפה העברית. מאפייני המוצרים המסופקים על-ידי הצדדים למיזוג, מיקדו את בדיקת הרשות באפיק הפעילות המרכזי החופף בשדרות פעילותם העסקית של המתמזגים: השוק לאספקת מידע כלכלי בעיתונות עברית יומית ועימו שוק התשומות – העסקת כתבים כלכליים. "גלובס" מתמחה מזה שנים באספקת מידע כלכלי לציבור הרחב. הכיסוי הניתן בו לענייני משק וכלכלה הוא הרחב מן הניתנים ביתר העיתונים היומיים. "ידיעות אחרונות" הוא העיתון הנמכר ביותר בישראל. חלקו מכלל שוק העיתונות היומית בשפה העברית עולה על חלקם של כל מתחריו גם יחד. החלק הכלכלי בו, אשר הלך

¹ ביום 30.11.1993 נסגר העיתון היומי "חדשות" וביום 31.3.1995 נסגר העיתון היומי "על המשמר"; זמן לא רב לאחר מכן נסגר גם העיתון היומי "דבר". שני האחרונים היו עיתונים בעלי גוון מפלגתי, אך "חדשות" היה עיתון יומי רגיל.

² ביום 12.4.1995 הכריז הממונה על ההגבלים העסקיים על העיתון "ידיעות אחרונות" כבעל מונופולין בענף (הכרזה בדבר מונופולין – עיתון יומי בשפה העברית: "ידיעות אחרונות", 3001293 הגבלים עסקיים 1995 (להלן: "ההכרזה"); סמוך לאחר מכן, בשנים 1995-1996, נחקרו ברשות ההגבלים העסקיים המו"לים של "מעריב", "ידיעות אחרונות" ו"הארץ" בחשד לתיאום ביניהם (ראה פרק 4.3 להלן); בשנת 1996 פתח הממונה בהליך משפטי נגד ידיעות אחרונות ובמהלכו ניתן בבית הדין להגבלים עסקיים צו מניעה כנגד ידיעות אחרונות בשל הפרת פרק המונופולין (בקשה 18/96 הממונה על הגבלים עסקיים נ' ידיעות אחרונות בע"מ, "ההגבלים העסקיים", הוצאת לשכת עורכי הדין – כרך ג' בע"מ 224); בשנת 1999 קבע הממונה כי נרקם הסדר כובל בין "ידיעות אחרונות" ל"הארץ" לרגל כניסתו של מעריב לשוק המקומונים בחיפה (קביעה בדבר הסדר כובל בעניין שוק עיתונות בחיפה: (1999) הגבלים עסקיים 3002484). בשנת 1999 חזר הממונה ובחן את הנעשה בשוק וקבע לאחר מכן כי הענף עודו נתון למונופולין של ידיעות אחרונות (הכרזת מונופולין ידיעות אחרונות – בעל מונופולין בשוק העיתונות היומית בשפה העברית 3003107 הגבלים עסקיים 1999).

רשות ההגבלים העסקיים

והתרחב בעשור האחרון, נחשף לקהל הקוראים הגדול ביותר מבין ציבור קוראי התוכן הכלכלי בעיתונים היומיים השונים. שני העיתונים הם מתחרים ישירים בעיתון יומי אחר בעברית – "הארץ". לחיבור הקבע המבני בין בעלי "גלובס" ל"ידיעות אחרונות" חשיבות מיוחדת על רקע הריכוזיות הגבוהה במיוחד בשוק העיתונים היומיים קודם למיזוג ובעיות התחרות שבו. במציאות זו מבשר איחודם בבעלות ובשליטה של "ידיעות אחרונות" ו"גלובס" תוספת ריכוזיות, חיבור של קבע בין מעט צמתי השליטה החולשים על זרימתו של מידע לציבור הרחב של קוראי עיתונים יומיים בישראל. חיבור זה המתבקש כאן, בין עיתון יומי קטן ומתמחה לבין בעל המונופולין בענף מקים זהות אינטרסים משמעותית וכבדת משקל לאותו עיתון – בחיזוק שליטתו של בעל המונופולין בענף קשה תחרות זה.

מערכת נורמטיבית אחת של הגבלים עסקיים חלה על כלל ענפי המשק. אך ייחודם של דיני הגבלים עסקיים הוא בכך שתוצאתם שואבת את טעמה מאופי התחרות (במקרה זה – מאופי קשיי התחרות) בתעשייה אשר בה פועלים מבקשי המיזוג. תעשיית העיתונות היומית סובלת מריכוזיות קשה ובעיות התחרות האופפות אותה, אשר יפורטו בהרחבה בהמשך הדברים, הן לא במעט תוצאתו של מבנה זה. חסמי הכניסה אליה הוכחו כגבוהים במיוחד. על רקע מאפיינים אלה, מיזוג בין "גלובס" ל"ידיעות אחרונות" מקים סכנה משמעותית לפגיעה בתחרות, כזו שאין להסכין עימה. יש לזכור כי משקלה הסגולי של הפגיעה התחרותית הנובעת ממיזוג הוא פועל יוצא מן המוצר המיוצר בה. תעשיית העיתונות נושאת על גבה את "שוק הרעיונות"³ והיא העורק הראשי לאספקת מידע לציבור. למיזוג שתוצאתו פגיעה נוספת במבנה הענפי והגברת הריכוזיות בו נודעת אפוא משמעות כבדת משקל, בפרט כאשר מדובר בפגיעה המתהווה בדרך מבנית של מיזוג חברות המחרף דרך קבע את הריכוזיות בענף.

לפיכך, לאחר שנטלתי את עצת הוועדה לפטורים ולמיזוגים, מצאתי, בהתאם לסעיף 21(א) לחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 ("החוק"), להתנגד למיזוג בין בראון-פישמן לבין חברת ידיעות אחרונות. החלטתי ניתנה ביום 19 במרץ 2002, ובו ביום נמסר דברה לצדדים. אלה נימוקיי.

³ בג"צ 6218/93 ד"ר כהן, עו"ד נ' לשכת עורכי הדין, פ"ד מט(2) 529.

רשות ההגבלים העסקיים

2. עסקת המיזוג

2.1 הצדדים למיזוג

בראון-פישמן

בראון-פישמן היא חברת החזקות פרטית. הבעלות בחברה נחלקת באופן שווה (באמצעות החזקות בחברת בראון-פישמן החזקות בע"מ) בין מר אליעזר פישמן, העומד בראש קבוצת פישמן, לבין גבי עדנה בראון, אלמנתו של חיים בראון ז"ל. עיקר החזקותיה הוא בזכויות בחברת ידיעות אחרונות ובחברה האחות ידיעות תקשורת בע"מ.

לבני משפחת בראון ולקבוצת פישמן החזקה משותפת משמעותית נוספת בתחום העיתונות – חברת מוניטין עיתונות בע"מ ("מוניטין עיתונות"). מוניטין עיתונות היא בעלת השליטה בעיתון היומי "גלובס". קבוצת פישמן מחזיקה בשני שליש ממניות מוניטין עיתונות, והשליש הנותר יימצא ביד משפחת בראון. למוניטין עיתונות החזקות בנכסים מהותיים נוספים.

לקבוצת פישמן החזקות רבות בענפי משק מגוונים. היא פעילה במיוחד בתחומי התקשורת: טלוויזיה רב ערוצית, טלפוניה בינלאומית, תשתית תקשורת קווית בינלאומית ומקומית ציוד נס"ר וקישוריות לאינטרנט (ISP). כן פעילה הקבוצה בתחום הנדל"ן למגורים, למסחר ולמשרדים, בתחום הקמעונאות ובתחומים נוספים כדברי מאפה וצמיגים.⁴

ידיעות אחרונות

ידיעות אחרונות היא חברה פרטית, המוציאה לאור זה שנים רבות את העיתון "ידיעות אחרונות". עיתון זה, שרכישת חלק ניכר בו מתבקשת כאן, מוכרז, מאז 1995, כבעל מונופולין בענף העיתונות היומית בשפה העברית.⁵ לצד החזקה מהותית זו בתחום העיתונות, מחזיקות החברה והחברה האחות

⁴ על תאגידי הקבוצה נמנים: קווי זהב 012 בע"מ, ערוצי זהב שותפות מוגבלת, עידן מערכות כבלים בישראל בע"מ, ט.ל.מ. טלוויזיה למנויים בע"מ, מד1 כבלי תקשורת תת-ימיים בע"מ, גלובקול שותפות מוגבלת, מבני תעשייה בע"מ, חברה כלכלית לירושלים בע"מ, הום סנטרס (עשה זאת בעצמך) בע"מ, מגה ספורט בע"מ, אליאנס חברה לצמיגים (1992) בע"מ.

⁵ ידיעות אחרונות הוכרז כבעל מונופולין בעיתונות יומית בשפה העברית ביום 12.4.1995. ידיעות לא השיג על ההכרזה ולא ערר עליה. לאחר בדיקה שמצאה כי במועד הפקיעה שימר ידיעות אחרונות את נתח השוק המונופוליסטי, הוכרזו ידיעות אחרונות בשנית כבעל מונופולין כאמור ביום 13.4.1999. על הכרזה זו ערר ידיעות אחרונות לבית הדין להגבלים עסקיים, ועררו זה, התלוי ועומד עדיין, מתנהל במסגרת הליך 1/99. לעניין ההכרזות, ראה הכרזה בדבר מונופולין – עיתון יומי בשפה העברית: "ידיעות אחרונות", 3001293 הגבלים עסקיים 1995; הכרזת מונופולין ידיעות אחרונות – בעל

רשות ההגבלים העסקיים

(ידיעות תקשורת בע"מ) בתאגידים רבים ומגוונים נוספים, בעיקר בתחום התקשורת ונגזרותיו: טלוויזיה רב-ערוצית, טלוויזיה מסחרית, רשת מקומונים ארצית, הוצאה לאור של ספרות, ירחונים ושבועונים, שיווק ישיר של קטלוגים, הפקת תקליטים וקלטות ועוד.⁶ לבעלי ידיעות אחרונות בעלות ושותפות בשליטה בפלטפורמות פרסום רבות נוספות: מעבר לעמדתו הדומיננטית של ידיעות אחרונות בפרסום בעיתונות היומית, שותף ידיעות אחרונות בבעלות בפרסום בטלוויזיה המסחרית (באמצעות החזקותיו בזכיינית הערוץ השני "רשת") והוא שולט באחת משתי החברות הגדולות העוסקות בפרסום חוצות (באמצעות החזקות בחברה הממוזגת נור-עבודי).

הבעלות בידיעות אחרונות נחלקת כיום בין בני משפחת מוזס, בראון-פישמן ובני משפחת יודקובסקי. הלכה למעשה, מסורה השליטה בעיתון למר ארנון מוזס, המכהן כמנכ"ל ידיעות אחרונות ועומד בראש הדירקטוריון. לבני משפחת מוזס, עליהם נמנה ארנון, זכות למנוי שלושה מחברי דירקטוריון החברה. לבראון-פישמן, כמו גם למשפחת יודקובסקי, זכות למנוי חבר דירקטוריון אחד. מטעם בראון-פישמן מכהן בדירקטוריון ידיעות אחרונות מר אליעזר פישמן.

2.2 הזכויות הנרכשות

עובר לרכישה נשוא המיזוג, החזיקה בראון-פישמן, במניות ידיעות אחרונות אשר הקנו לה כ-10% מזכויות ההצבעה בדירקטוריון, כ-15% מזכויות ההצבעה באסיפה הכללית של החברה וכ-27.2% מהזכות לרווחים. בראון-פישמן לא קיבלה אישור הממונה לחציית רף ה-25% מהזכות לרווחים.⁷

ביום 1 בנובמבר 1999 נחתמו הסכמים בין מר עודד מוזס וגבי מרים נופך-מוזס לבין חברת דפוס ידיעות אחרונות בע"מ – חברה בת של חברת ידיעות אחרונות – לרכישת כל החזקותיו של מר עודד

מונופולין בשוק העיתונות היומית בשפה העברית 3003107 הגבלים עסקיים 1999.

⁶ על כלי התקשורת השונים שלקבוצת ידיעות אחזקות בהם, נמנים, בין היתר, רשת המקומונים "ידיעות תקשורת", העיתון היומי בשפה הרוסית "וסטי", השבועונים "לאשה" ו"ראש 1", אתר האינטרנט "Ynet", המגזין "פנאי+", הירחונים "עולם האשה" ו-"מנטה", המגזין לגבר "בליזר" ועוד. לצד אלה מחזיקה ידיעות אחרונות במספר חברות מרכזיות בתחומי התקשורת: זכיינית הטלוויזיה הרב-ערוצית ערוצי זהב ושות', זכיינית הערוץ השני רשת חברת תקשורת והפקות (1992) בע"מ, חברת אן.אם.סי מוזיקה בע"מ ועוד.

⁷ בין בראון-פישמן לבין הממונה התגלתה עוד בשנת 1998 מחלוקת לעניין חישוב שיעורה המצטבר של הזכאות לרווחים, עת חלק מהזכות לרווחי חברת ידיעות אחרונות צמח ממניות שבעת ההיא היו חלק מעזבון נח מוזס ואשר טרם הועברו אז לידי בראון-פישמן. ראה מכתבו של עו"ד שטרן, ב"כ בראון-פישמן, מיום 29.7.98.

רשות ההגבלים העסקיים

מוזס בחברת ידיעות אחרונות וחלק מהחזקות הגב' מרים נופך-מוזס בחברה ("עסקת דפוס ידיעות"). על פי תקנונה של ידיעות אחרונות קיימת לבעלי המניות בה זכות לסירוב ראשון המקנה להם זכות לרכוש מכל מנה של מניות שחפץ בעל מניות קיים בידיעות למכור ולהעביר לאחר. בראון-פישמן ביקשה להפעיל את זכות הסירוב. ברם, הואיל ורכישת מניות מכוח זכותה לסירוב כאמור, הייתה עשויה להקים מיזוג חברות בין בראון-פישמן לבין ידיעות אחרונות,⁸ ביקשה בראון-פישמן להפחית מאחזקותיה בידיעות אחרונות מבעוד מועד, כך שהצבר הזכויות הנרכשות על ידה מכוח זכות הסירוב בצוותא עם הזכויות הקיימות כבר בידה, לא יקים מיזוג חברות כמשמעו בחוק ההגבלים העסקיים. כל כך משום שהובהר לבראון-פישמן על ידי הממונה מבעוד מועד כי בדעתו להתנגד לעסקת מיזוג בינה לידיעות אחרונות מטעמים שבתחרות.⁹

נוכח אילו צי לוח הזמנים במועד מימוש זכות הסירוב אל מול הקושי למכור מניות לאלתר – ביקשה בראון-פישמן לעשות שימוש במוסד הנאמנות ולהעביר לנאמן חלק ממניותיה בידיעות אחרונות, כך שאלה לא ייחסו לה עוד. בראון-פישמן באה בדברים לשם כך עם רשות ההגבלים העסקיים, בהסתמך על החלטת הממונה בעניין **צובר-גולקל** בדבר אי ייחוס לאדם של זכויות המצויות בידי נאמן.¹⁰ בסופו של דבר אימצה בראון-פישמן כתב נאמנות בו הותנה במפורש כי העברת המניות לנאמנות נעשית לצורך **מכירתן לצד שלישי**. כך נקבע בראש כתב הנאמנות:

"בראון-פישמן ממנה בזה את הנאמן על מנת שישמש כנאמן עבור הרוכש העתידי של המניות בכל הקשור והנוגע למניות, על מנת להחזיק במניות ולפעול בהן ו/או מכוחן, בהתאם לתנאי כתב נאמנות זה, עד להשלמת מכירתן לצד שלישי".¹¹ [הדגשה הוספה – ד.ש.]

⁸ הפעלת הזכות לסירוב בחברת ידיעות אחרונות מתבצעת בשני סבבים: בסיבוב השני, יכול בעל מניות להפעיל את הזכות ביחס למניות שבעלי מניות אחרים בחברה לא ביקשו לרכוש בסיבוב הראשון, מכוח הזכות לסירוב שבידם. אשר על כן, אין בעל מניות בידיעות יכול לדעת בראשית הדרך מה יהיה בסוף התהליך שיעור הזכויות הנרכשות מכוח הזכות לסירוב.

⁹ הצדדים למיזוג אף העלו בפני הממונה מתווה לפיו יפצלו את אחזקותיהם בידיעות אחרונות בין משפחת בראון למשפחת פישמן כך שלכל אחת מהן לא יהיו זכויות בשיעור העולה על 25%. מתווה זה נזנח בסופו של דבר על ידי הצדדים.
¹⁰ **קביעה בעניין מיזוג בפועל של החברות גולקל 1992 בע"מ וצובר חברה למסחר בע"מ, 1998 הגבלים עסקיים 3001329**. בהקשרן של מניות ידיעות אחרונות שהועברו לנאמנות, נקבעו בכתב הנאמנות הוראה כדלקמן: "משך תקופת הנאמנות לתקיים הפרדה גמורה בין בראון-פישמן ופישמן לבין ידיעות בכל ענין הקשור או נוגע למניות; מבלי לגרוע מן האמור לבראון-פישמן ולפישמן לא תהיה במישרין או בעקיפין, כל זיקת ניהול, ייעוץ או אכזונה בניהול כל עניין הקשור במניות. הנאמן ינהג בהתאם להפרדה זו".

¹¹ בתנאי הנאמנות מוגדרת "**בראון-פישמן**" כ-"לרבות כל בעל עניין, ישיר או עקיף, בבראון-פישמן, קרובו, כל גוף בעל

רשות ההגבלים העסקיים

בהתאם דיווחה בראון-פישמן על העברתן לנאמנות של 180.0631 מניות רגילות ו-22,066.585 מניות בכורה, המשקפות 6.4% מזכות ההצבעה באסיפת חברת ידיעות אחרונות ו-13.4% מהזכות לרווחיה - לנאמנות ("המניות שבנאמנות").¹² מאז נתונות זכויות ההצבעה והניהול הנוגעות למניות שבנאמנות בידי הנאמן, עו"ד קנטור, להפעלה לפי שיקול דעתו הבלעדי.

כחלוף פרק זמן סביר, בן למעלה משישה חודשים, הוברר כי בראון-פישמן לא מכרה את המניות שבנאמנות לצד שלישי. תחת זאת הודיעה בראון-פישמן על כוונתה להעביר מניות אלה לבני משפחת בראון, תוך פיצול ההחזקות בידיעות בין קבוצת פישמן למשפחת בראון עימם היא שותפה במוניטין עיתונות. פיצול זה לא נראה בעיני. נוכח התפתחויות אלה באתי בדברים עם בראון-פישמן כדי שזו תגיש הודעת מיזוג כדיון, אשר תביא לבחינת המיזוג על פי דיני התחרות וכך יוכרע הדבר לגופו.

מארג הזכויות והאינטרסים המצטייר בפני מתמקד בזאת: לו היה המיזוג מתממש היו בעלי "גלובס", פישמן ובראון, זכאים לפחות ל-36.5% מכל רווחי ידיעות אחרונות.¹³ זהו שיעור מהותי ביותר שיש בו להשפיע באופן ניכר על תמריצי התחרות של בעלי "גלובס" בתחום העיתונות: ממצב בו התמצה האינטרס הפיננסי שלהם בתחום העיתונות בשליטה ב"גלובס" עוברים הם, תחת השפעת המיזוג, למצב חדש ושונה לגמרי בו ניצבת כנגד אינטרס זה – ואף מאפילה עליו – השקעתם הכבדה בידיעות אחרונות וזכאותם לרווחים מהותיים מבעל המונופולין בעיתונות היומית בשפה העברית. מנגד, יוצר המיזוג תלות של בעל השליטה ב"ידיעות אחרונות" – בבעלי השליטה ב"גלובס", כמפורט בהמשך החלטתי.

¹² עניין בראון-פישמן או קרובו הוא, במישרין או בעקיפין – בעל עניין, וכל מי שבראון-פישמן בעל עניין בו (למעט ידיעות) – ולרבות כל דירקטור, מנהל, עובד, יועץ או שלוח של או מטעם כל אלה". כתב הנאמנות ותנאיו מבהירים כי בסופה של דרך עתידות היו המניות שבנאמנות להימצא בבעלות אדם שאין לו קשר ישיר או עקיף עם בראון-פישמן. בהתאם למכתבו של ב"כ בראון-פישמן, עו"ד שטרן, מיום 17.9.2000.

¹³ בהסתמך על הנתונים שהועברו על-ידי הצדדים למיזוג. גדר הספק מתעורר ביחס לחלקה של בראון-פישמן בעיזבון מר נח מוזס – הנתונים שהעבירו הצדדים אינם מפרטים האם בפריסת הזכויות של בראון-פישמן, הובא גם חלקה בעיזבון.

רשות ההגבלים העסקיים

3. זירות התחרות לבחינת השפעות המיזוג

3.1 הגדרת השוק הרלבנטי - כללי

השפעתו של מיזוג על התחרות אינה נבחנת בחלל ריק. מונחים אריתמטיים (מחזורי המכירות של הצדדים, רווחיהם והיקפי פעילותם) מקבלים משמעות תחרותית רק על רקע תמונת התחרות הרלבנטית למיזוג. הגדרת ה"שוק הרלבנטי" באה לשרטט גבולותיה של תמונה זו, באופן אשר יאפשר לזהות בה את כלל המוצרים המתחרים ולבחון על רקע זה את הכוח העלול לקום לצדדים כתוצאה מאיחוד השליטה במוצריהם. תכלית זו באה לביטוי בהיר בדברי הנשיא ברק בפרשת עוף הנגב:

"עיקרו של תיחום הענף הרלבנטי, והרציונל שמאחוריו, הם זיהוי אותם מוצרים תחליפיים, שהגם ששונים הם מן המוצר הנבחן במסגרת המיזוג, ניתן לראות - וצריך לראות - את הריכוזיות והשליטה בהם, כחלק מן הריכוזיות והשליטה במוצר הנדון. על כן, מוצר חליפי הוא, למעשה, מוצר מתחרה. לפיכך, הגדרתו של ענף היא בתיחומה של קבוצת העוסקים המתחרים ביניהם."¹⁴

על רקע התחרותיות הקיימת (או שאינה קיימת) במרחב המוצרים המתחרים במוצרי הצדדים – ניתן להעריך את משמעות הפיכתם של מבקשי המיזוג לשלובי אינטרס עקב המיזוג. בהחלטה בעניין **הריבוע הכחול**¹⁵ הותוו עיקרי המתודולוגיה המשמשת לאמידת הסכנה התחרותית הנובעת ממיזוג: חלקם המצרפי של הצדדים מבקשי המיזוג מכלל היקף האספקה של מוצרים מאותו סוג, יוצר הנחה מוקדמת בדבר קיומה של סכנה תחרותית הגלומה במיזוג.¹⁶ ככלל, ככל שחלקם המצרפי של מבקשי המיזוג מכלל האספקה גדול יותר – כן גדלה ההסתברות לקיומן של סכנות תחרותיות שלמניעתן כונן הפיקוח על המיזוגים. אולם, מתן מענה בהיר באשר לסבירות התהוות

¹⁴ ע"א 2247/95 הממונה על ההגבלים העסקיים נ' תנובה – מרכז שיתופי לשיווק תוצרת חקלאית בע"מ, פ"ד נב(5).

¹⁵ הריבוע הכחול ישראל בע"מ – ירקון (פלוס 2000) סיטונאות מזון בע"מ, 3012217 הגבלים עסקיים 2001.

¹⁶ כך, יוצר מיזוג של שני מתחרים שחלקם המצרפי באספקת מוצר הוא למעלה ממחצית – יוצר הנחה מוקדמת הניתנת לסתירה, כי המיזוג יוצר גוף בעל כוח שוק ולכן פסול. הנחה זו ניתנת לסתירה על ידי מגמות דינמיות בשוק – פתיחת השוק לייבוא וגידול מהיר בייבוא עשויים לאיין קיומו של כוח שוק ולאפשר אישור המיזוג: ראו אישור מיזוג בתנאים עץ לבד בע"מ ו-תעשיות והשקעות של ספן בע"מ, "ההגבלים העסקיים", כרך ג', בעמוד 104.

רשות ההגבלים העסקיים

של סכנה לתחרות, מחייב בחינתם של היבטים משלימים ורבי חשיבות ובראשם **מבנה השוק** (ריכוזי או מבוזר), אופי התחרות בו וקיומם של **חסמי כניסה** (Barriers to Entry) לשוק וחסמי התרחבות בו.

כפועל יוצא ממתודולוגיה, נבחנת השפעת המיזוג קודם לכל במרחב החפיפה בין מוצרי החברות המתמזגות אשר לגביהם היו הן, לולא המיזוג, מתחרות, בפועל או בכוח, זו בזו.¹⁷ בכל האמור למיזוג דנא, שני הצדדים למיזוג מספקים לציבור מידע באמצעות עיתון יומי בשפה העברית. שניהם פעילים, אם כי במידה שונה, גם בזירה נוספת: אספקת מידע כלכלי כתוב על בסיס יומי. שני הצדדים אף רוכשים באותו שוק תשומות המשמשות לאיסוף, עיבוד והפצת המידע העיתונאי. עם זאת, ברי כי בתחומים אלה קיימת בין הצדדים גם שונות לא מבוטלת. הניתן, אם כן, לראות בהם מתחרים? דעתי היא כי אף שקיימת שונות בין מוצרי הצדדים הרי שבסופו של יום, לאור המבחנים המקובלים לעניין זה אשר יפורטו בהמשך החלטתי, ובראי תכלית הפיקוח על מיזוגים – יש לראותם כמתחרים.

3.2 מוצרי החברות

"ידיעות אחרונות" - העיתון, היוצא לאור משנת 1939, הוא עיתון יומי המופיע שישה ימים בשבוע. הפצתו נעשית הן למנויים והן בנקודות מכירה הפרוסות ברחבי הארץ כולה. כאמור, "ידיעות אחרונות" הוא בעל מונופולין מוכרז זה שנים. תפוצתו שלו לבדה עולה על תפוצת יתרת כל העיתונים היומיים גם יחד. "ידיעות אחרונות" מספק לקוראיו מוצר סל: העיתון מאגד מספר קונטרסים עצמאיים, המתמחים בסיקור תחומי עניין שונים ומובחנים. הפרדת העיתון לקונטרסים שונים מקובלת כאמצעי פנייה לקבוצות צרכנים שיש להם עניין בתחומים שונים. הקונטרסים הקבועים בעיתון הם **הכותרת** (כ-25 עמודים), **החלק הכלכלי** (כ-20 עמודים), חלק העוסק ב-**אקטואליה** (כ-30 עמודים) וחלק **הספורט** (בין 10 ל-16 עמודים). בנוסף מצרף "ידיעות אחרונות" בכל אחד מימי השבוע מוספים בנושאים שונים: נשים, כלכלה, אינטרנט, סגנון חיים ועוד. "ידיעות אחרונות" הוא אפוא עיתון יומי כללי, המכסה מגוון נושאים ומספק מגוון סוגי מידע לציבור.

"גלובס" – "גלובס" יצא לאור לראשונה בשנת 1983. העיתון מופיע חמישה ימים בשבוע והוא מופץ בשעות הערב. עיקר הפצתו נעשית ישירות למנויים, בתים פרטיים ועסקים. "גלובס" כולל חלקים

¹⁷ השקה של תחומי הפעילות תימצא בכל אחד מאלה: אם צדדים למיזוג מתחרים זה בזה, אם קיימת תחרות בכוח ביניהם, אם צדדים למיזוג מקיימים קשרי ספק-לקוח או אם קיים פוטנציאל לקשרים כאלה.

רשות ההגבלים העסקיים

קבועים: **כותרת** (סקירת חדשות כלכליות, כ-30 עמודים), **שוק ההון** (סקירת מידע בורסאי ועניינים קשורים, כ-30 עמודים), ו"**הערב**" (ידיעות מורחבות בנושאים ספציפיים, כ-20 עמודים). בנוסף, מצורפים לעיתון, בחלק מימות השבוע, מוספים בנושאים שונים: נדל"ן, טכנולוגיה וכדומה. עיקר הוויתו של "גלובס" באספקת מידע כלכלי לקוראיו. חלקי העיתון עוסקים באספקת מידע כלכלי, או מידע מקצועי בעל זיקה ישירה לתחומי עיסוק שונים. גם המוספים היומיים של העיתון עוסקים באספקת מידע כאמור. עניינים שאינם כלכליים תופסים כ-5 עמודים בעיתון, והם כוללים באופן שוטף חדשות מישראל ומהעולם, ביקורת סרטים ומדריך טלוויזיה.

בכל האמור למגוון הנושאים הנסקרים, קיים הבדל משמעותי בין "ידיעות אחרונות" לבין "גלובס". הראשון מציע סל מידע במגוון נושאים (לרבות מידע הולך וגדל בתחום הכלכלה), בעוד השני הוא עיתון המתמחה באספקת מידע כלכלי, ומידע כללי ימצא, ככלל, בשוליו. **ברם**, לצד הבדלים אלה במוצר תימצא גם חפיפה משמעותית בין העיתונים: שניהם עוסקים בדיווח יומי של מידע כלכלי לציבור, על דרך הפצת מידע בנושאי חדשות כלכליות, שוק ההון, סקירת תעשיות ומיזמים ועוד. והעיקר: משקלו של הסיקור הכלכלי בידיעות אחרונות, שבתחילה היה מזערי, הלך והתעצם לאורך שנים, עם הגידול, ההרחבה וההעמקה של הסיקור הכלכלי שמעניקים העיתונים היומיים לקוראיהם.

לאור מכלול נתונים אלה באתי להכריע בדבר הזיקה התחרותית הקיימת בין הצדדים. בחנתי זיקה זו מנקודת ראותו של כל אחד מהצדדים בנפרד: ראשית, מנקודת מבטו של ידיעות אחרונות, המוכרז כבעל מונופולין בשוק העיתונות היומית בשפה העברית; ובשלב שני – מנקודת מבטו של גלובס הפועל בעיקר בשוק אספקתו לציבור של מידע עיתונאי כלכלי יומי בשפה העברית. פשיטא כי לצורך התנגדות למיזוג די בכך שיקום חשש סביר לפגיעה משמעותית באחד משווקים אלה.

3.3 שוק העיתונות היומית בשפה העברית

ההכרעה בדבר הגדרת השוק בו פועלים ידיעות אחרונות וגלובס אינה זרה לדיני ההגבלים העסקיים בישראל: בדיקות שערך הממונה בעבר, במסגרת הפעלת סמכויותיו שבדין, הובילו לשתי הכרזות מונופולין בהן נקבע כי "ידיעות אחרונות" ו"גלובס" מצויים בשוק רלבנטי אחד – הוא שוק העיתונות היומית בשפה העברית. לראשונה נקבע כך עת נבחנה הגדרת השוק הרלבנטי בה פועל "ידיעות אחרונות", לצורך בחינת היותו של "ידיעות אחרונות" בעל מונופולין. בהכרזתו קבע הממונה כי ידיעות אחרונות והעיתונים הכלכליים – ובראשם גלובס – שייכים לשוק אחד:

"ראיתי לכלול נגזרת זו [עיתונים כלכליים – ד.ש.] כחלק מן השוק הרלוואנטי הואיל ודומה

רשות ההגבלים העסקיים

כי מתקיימת חפיפה מספקת בין המוצרים, ועל כן יש להניח כי מתקיימת גם תחליפיות מסויימת בין העיתון הכלכלי לבין העיתונות היומית או לפחות חלק הימנה... נוכח מגמת התקרבותם של מאפייני המוצר בין העיתונים המובילים בישראל, שעה שהעיתונים ידיעות ומעריב החלו זה מכבר לעבות את היקף כיסוי נושאי הכלכלה ואף למכור עיתוניהם למנויים, שעה שהארץ הגדיל עד מאד את היקף החלק הכלכלי בעיתונו תוך ייחוד משבצות חדשות שהיו בעיקר נחלת העיתון הכלכלי (ניתוח מגמות בשערי ניירות ערך, נדל"ן, ביטוח, שווקים בי"ל, אנרגיה ועוד), שעה שהעיתונים הכלכליים הרחיבו תחומיהם גם אל הנושאים הכלליים המשיקים לתחומי המובהקים, דעתי היא שראוי לכלול את העיתונות היומית הכלכלית בתחומי התפרסותו של השוק הרלוואנטי לענייננו.¹⁸

בהתאם לסעיף 43(ה) לחוק ההגבלים העסקיים מהווה ההכרזה ראייה לכאורה לאמור בה "בכל הליך משפטי". למעלה מן הצריך אציין כי ידיעות לא חלק על האמור בהיבט זה בהכרזה ולא השיג על כך. כל כך מנקודת מבטה של חברת ידיעות אחרונות.

בחנתי את הגדרת השוק גם מנקודת מבטו של "גלובס". מצאתי כי בראי פעילותו ומאפייניו פועל "גלובס" בעיקר בשוק לאספקת מידע כלכלי בעיתונות היומית בעברית. ברם, מצאתי כי גם בשוק זה יש לראות את "גלובס" ו"ידיעות אחרונות", יחד עם יתר העיתונים היומיים המרכזיים, כפועלים בשוק אחד, מטעמים מובהקים שבתחליפיות ההיצע. אלה כאלה יפורטו עתה.

3.4 השוק לאספקת מידע כלכלי בעיתונות עברית יומית

מידע הנוגע להתפתחויות הכלכליות במשק מהווה אבן פינה בכל מקום בו נדרשים אדם או עסק לקבל החלטות מושכלות בדבר התנהלותם הכלכלית. חשיבות המידע הכלכלי בקרב קהל קוראי העיתונים בישראל התפתחה והתעצמה בשני העשורים האחרונים. מידע זה מהווה כיום כלי חשוב בתהליכי קבלת החלטות בעסקים ובמשקי הבית. הצורך המתעצם במידע כלכלי הזין את הביקוש לאספקתו על-ידי העיתונים – אותם גורמים המתמחים באיסוף נתונים, חקירתם, ריכוזם, עיבודם ועריכתם לכלל מידע נגיש ונהיר המספק מענה רלבנטי לצורכי קהלי הקוראים.

¹⁸ הכרזה בדבר מונופולין – עיתון יומי בשפה העברית: "ידיעות אחרונות", 3001293 הגבלים עסקיים 1995, סעי' 36-35.

רשות ההגבלים העסקיים

הביקוש למידע כלכלי על בסיס יומי נענה בהיצע: ארבעת העיתונים המרכיבים את השדרה המרכזית של העיתונות היומית בישראל, מספקים על בסיס יומי קבוע מידע כלכלי לקוראים. כך, מרוכז אצל "ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"הארץ" עיקר המידע הכלכלי בקונטרס יומי נפרד המיועד לכלכלה. "גלובס" הוא עיתון המתמחה באספקת מידע כלכלי, מידע כזה יימצא אפוא בכל חלקי העיתון והוא עמוד השידרה עליו בנוי העיתון כולו.

לצד ההיצע בעיתונים היומיים, מסופק מידע כלכלי גם במדיות אחרות: טלביזיה, רדיו, אינטרנט ועיתונים שאינם יומיים. אלא שמדובר בשווקים אחרים, מובחנים ונפרדים. ההבחנה בין עיתונות יומית למדיות אחרות מושרשת היטב¹⁹ וכבר נקבע בהכרזת ידיעות אחרונות כי אין באלה תחליף ממשי לעיתונות היומית:

"אדם המבקש לרכוש חבילה הכוללת את חדשות היום, את המתרחש בתחומי הכלכלה ושערי המניות, בתחומי הספורט לשדרותיו, אירועי תרבות, מידע בדבר פטירות ולידות או מבצעי מכירות נזקק לעיתון. מלוא מבוקשו לא יימצא לו בשום מוצר זולתו. אכן, תחום העיתונות מיוחד כתחום כלכלי עצמאי ונפרד משאר תחומי התקשורת, ובגדרו אפשר ועוד יימצאו ענפי משנה נפרדים."²⁰

הוא הדין באינטרנט: אף שבשנים האחרונות התרחב הכיסוי הכלכלי באינטרנט וציבור המשתמשים בו גדל, נותר המידע הכלכלי המסופק בעיתונות היומית שוק נפרד ומובחן ממידע כלכלי מקוון, בעיקר בשל שונות ניכרת במאפייני המוצר המעצבים דפוסים שונים של צריכה.²¹ נראה כי המידע הכלכלי המצוי בעיתונות היומית מהווה זירת תחרות בעלת כללים וחוקים נפרדים מאספקתו במדיות אחרות.

¹⁹ **Bowen v. New York, Inc.**, 366 F.Supp. 651, 671 (1973): "It is now well settled that daily newspaper is a distinct line of commerce. It is true that in some of the services that they provide, daily newspapers compete with radio and television stations, weekly newspapers and magazines and a wide variety of specialized publications. This does not mean however, that all competitors of any services provided by a daily newspaper can be lumped into the same line of commerce."

²⁰ הכרזה בדבר מונופולין – עיתון יומי בשפה העברית: "ידיעות אחרונות", 3001293 הגבלים עסקיים 1995.

²¹ עדות לכך תימצא בעצם קיומה של מהדורה מקוונת של "גלובס" המסופקת ללא תמורה. גם סקרי שוק שהגיעו לרשות ההגבלים העסקיים במהלך בדיקת המיזוג, לימדו כי ציבור הקוראים הרלבנטי אינו רואה באתרי אינטרנט למיניהם תחליף לעיתון, וכי עבור חלקם הארי של קוראי המהדורה המקוונת, בא הדבר בנוסף לקריאת המהדורה המודפסת.

רשות ההגבלים העסקיים

המידה בה רואה הצרכן בשני מוצרים – מתחרים זה לזה, מלמדת על התחליפיות בין המוצרים **מצד הביקוש**. תחליפיות משמעותית מצד הביקוש משייכת את המוצרים לשוק מוצר אחד. סקירת **צד הביקוש** מגלה כי נוכח מאפייני המוצרים השונים דהיום, הקונטרס הכלכלי של "ידיעות אחרונות" אינו תחליף קרוב ביותר ל"גלובס". אף ששני העיתונים מספקים מידע כלכלי, קיים פער ממשי במאפייני המידע הכלכלי המצוי בהם, כך שצרכן הנדרש למידע כלכלי רב מאד באופן יומי ושוטף, יתקשה למצוא ב"ידיעות אחרונות" תחליף קרוב מאד ל"גלובס".

אולם העדר תחליפיות **מצד הביקוש** אינו חותם את תהליך הגדרת השוק הרלבנטי. היכולת להפעיל כוח שוק הגוזרת את מידותיו של השוק הרלבנטי, אינה תלויה רק בתחליפים קרובים העומדים לצרכן בעת הזו, אלא גם ביכולת של ספקים קיימים בשווקים משיקים **להרחיב** את ההיצע שלהם, כך שמוצרים יוכלו להפוך תחליף קרוב למוצר בו מדובר (למשל ל"גלובס").²² חשיבות צד ההיצע להגדרת השוק מצאה ביטוי בהחלטות הממונה בעבר²³ ובכללן החלטת הממונה **בהכרזת ידיעות**.²⁴ תחליפיות ההיצע משמשת בהגדרת השוק גם בדיני התחרות בארצות הברית²⁵ ובאירופה.²⁶ יפים לעניין זה דברי השופט Posner:

²² **The Haagen-Dasz Company, Inc. v. Double Rainbow Gourmet Ice Creams**, 895 F.2d 1417, 1418 (1990): "If either a number of substitute goods exist, or entry into an industry is reasonably easy, or both, a seller setting a product's price above the competitive level, cost plus a reasonable return, will encourage both consumers shifts to alternative substitute goods and new or increased seller entry into the market. A seller in a market with this structure will not be able to maintain monopoly prices, and thus can not be said to have market power."

²³ הכרזה על בעל מונופולין נצב"א החזקות 1995 בע"מ ואגד אגודה שיתופית לתחבורה בישראל בע"מ, 3003820 הגבלים עסקיים 1999: "מקובלת בפסיקת דיני התחרות הגישה הבוחנת את השוק בהקשרים רחבים יותר מנקודת מבטו של הצרכן הבודד. כך קבעה הפסיקה בארה"ב במספר הזדמנויות, כי למרות שעבור קבוצת צרכנים ספציפית הצורכת מוצר מסוג מסוים אין מתקיימת תחליפיות עם ספקים אחרים של אותו מוצר באזורים אחרים משתרע השוק על מכלול האזורים הללו, לאור מאפיינים הנוגעים למבנה ההיצע... בחינה בעינו של הצרכן הבודד אין בה די".

²⁴ הכרזת ידיעות אחרונות כבעל מונופולין (ה"ש 18 לעיל): "בהמשך תיבחן מידת תחליפיות הביקוש, ובמידת מה גם תחליפיות ההיצע, בין המוצר המצומצם לבין מוצרים אחרים." (פיסקה 26 להחלטה).

²⁵ **U.S. v. Eastman Kodak**, 853 F. Supp 1454 (1994) (סרטי צילום לחובבים במהירות שונה ולגודל מצלמה שונה, מצויים בשוק רלבנטי אחד הואיל ויצרנים יכולים לעבור לייצור סרטים בגודל ובמהירות שונים); **Carter Hawley Hale Stores, Inc. v. The Limited** 587 F. Supp. 246 (1984) (ניצור וקמעונאות ביגוד אינם יכולים להיות מסווגים לפי אופנתיות, קבוצת מחיר או מידות מיוחדות, הואיל ובמקרה של הפעלת כוח שוק, יצרנים וקמעונאים יכולים לעבור לספק גם ביגוד שאינם מספקים בדרך כלל). שימוש בתחליפיות ההיצע להגדרת שווקים רווחת גם בהחלטות רשויות האכיפה: **Coca-Cola Bottling Company of New York** (1979) (אף שאין תחליפיות ביקוש בין יינות מתוקים כשרים ויינות שולחן, ואף היצרנים שונים, נסחרים שני הסוגים בשוק רלבנטי אחד, הואיל וניתן ליצורם באותם מתקני ייצור).

רשות ההגבלים העסקיים

“[T]he definition of a market depends on substitutability on the supply side as well as on the demand side. Even if two products are completely different from the consumer’s standpoint, if they are made by the same producers an increase in the price of one that is not cost-justified will induce producers to shift production from the other product to this one in order to increase their profits by selling at a supra competitive price.”²⁷

לשם בחינת תחליפיות ההיצע בין "גלובס" ל"ידיעות אחרונות" ולעיתונים יומיים אחרים, בחנה המחלקה הכלכלית ברשות ההגבלים את התפתחות היצע המידע הכלכלי בעיתונים היומיים בעבר, ואת המגמות הנלמדות מהתנהגות העיתונים בעבר. נתוני העבר מספקים מידע על היכולות, האפשרויות והכוחות התחרותיים המדריכים את התפתחות ההיצע בעיתונות.

הבדיקה העלתה כי קיימת מגמת גידול בהיקף המידע הכלכלי המדווח בעיתונים היומיים החל מראשית שנות ה-90. מאז, כמענה לביקוש הקוראים ובתהליך של התאמה לצורכיהם, ניכר גידול בולט בכמות המידע הכלכלי המסופק בעיתונים היומיים. עימוד המידע הכלכלי בקונטרס עצמאי, משקף את מגמת הגידול לביקוש למידע כלכלי, ואת ניסיון העיתונים היומיים לתת מענה לביקוש:

“הנושא הכלכלי זוכה בשנים האחרונות לטיפול נרחב במרבית העיתונים בארץ ובעולם, בעיקר בשל התעניינות גוברת של הציבור הרחב. זו הסיבה לכך שעיתונים שונים אינם מסתפקים עוד במדור כלכלי, אלא מקדישים לנושא מוסף יומי או קונטרס מיוחד.”²⁸

²⁶ [1994] 4064/89 (EEC) no.458 Electrolux/AEG IV/M (תחליפיות היצע בתוך קבוצות מכשירי חשמל, דוגמת מכונות כביסה ומדיחי כלים, גודרים אותם בשוק אחד, על-אף הבדלים רבים בתכונות ומאפייני המכשירים השונים).

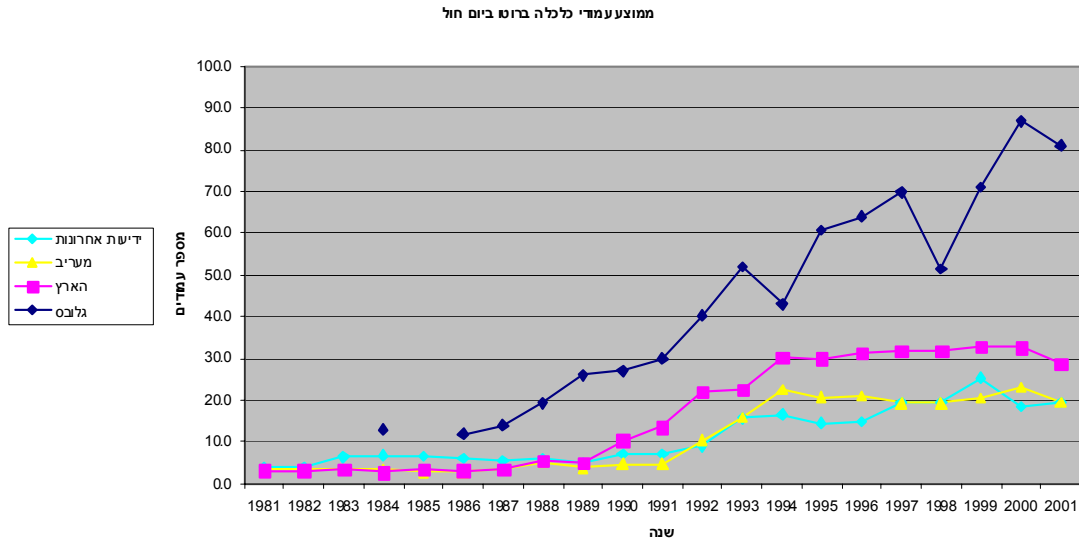
²⁷ Blue Cross & Blue Shield v. Marshfield Clinic, 65 F.3d 1406, 1410-1411 (1995)

²⁸ י. לימור, ר. מן עיתונאות (האוניברסיטה הפתוחה, תשנ"ח-1997) 126.

רשות ההגבלים העסקיים

מגמה זו מוצאת ביטוי בגרף להלן:

התמונה העולה מן הדברים היא כי הקונטרס הכלכלי של יתרת העיתונים היומיים הושפע מאוד מ"גלובס". העיתונים היומיים הגיבו, באמצעות הקונטרס הכלכלי אצלם, לקיומו והתרחבותו של "גלובס" בכדי ליתן מענה לביקוש המתפתח אצל קוראיהם למידע כלכלי מפורט. "גלובס" נחשב אפוא כ"קטר המוביל" וכ"סמן הימני" של יתר העיתונים ביחס לכמות ומגוון המידע הכלכלי המסופק. ככזה הוא השפיע על האופן בו יתר העיתונים היומיים תופסים וממצבים את הקונטרס הכלכלי שלהם. בקרב גורמים המצויים בתחום העיתונות היומית כונה תהליך זה "גלובסיזציה" של העיתונים היומיים המרכזיים, אשר השפעתה מגעת עד עיצוב הקונטרסים הכלכליים: מעריב אימץ את צבע הנייר הוורוד בו משתמש "גלובס", אף שמחיר הנייר הזה גבוה בכ-15% מנייר עיתון רגיל.

מן המקובץ עולה אפוא כי קיימת רגישות אצל העיתונים היומיים המרכזיים ל"גלובס". עם זאת בכל האמור לסוג, להיקף ולמגוון המידע הכלכלי המסופק בעיתונות, אין חפיפה מלאה בין העיתונים השונים: ²⁹ "גלובס" הוא העיתון המספק את כמות המידע הכלכלי הרבה ביותר (בכמות עמודים) והוא

²⁹ בנסיבות המיזוג דנא, יקשה לראות את מבחן הגמישות הצולבת של הביקוש ביחס למחיר העיתון כמתאים לבחינת הזיקות בין העיתונים השונים, הואיל וחלקם מציעים מוצר סל וחלקם מוצר מתמחה.

רשות ההגבלים העסקיים

מעסיק את מספר העיתונאים הכלכליים הגדול ביותר; בתווך מצוי עיתון "הארץ"; לאחריו ימצאו "ידיעות אחרונות" ו-"מעריב". הארץ הוא ללא ספק מתחרהו הקרוב ביותר של "גלובס" ובאותה עת הוא מתחרה ב"מעריב" וב"ידיעות אחרונות".

אינדיקציות רבות מלמדות כי על-אף קיומו של פער במספר הכתבים ובהיקף הסיקור הכלכלי ב"הארץ" ביחס ל"גלובס", קיימת מידה גבוהה של תחרות ישירה בין "גלובס" לבין "הארץ".³⁰ "הארץ" בתורו מתחרה ב"ידיעות אחרונות" וב"מעריב". כל אחד מעיתונים אלה הוא מוצר מבודל, אולם בידול כשלעצמו, אינו מוציא מוצרים משוק רלבנטי אחד:

"A producer of a successfully differentiated product, like a monopolist, can raise a product's price above the competition without losing all sales. However, even though each brand of a product is unique, each does not constitute a separate product market."³¹

יכולתם של העיתונים היומיים המרכזיים להציע מוצר בעל תחליפיות ביקוש משמעותית ל"גלובס" קיימת וברורה. מגמות העבר, הבאות לידי ביטוי גם בגרף המובא לעיל, מדברות בעד עצמן. כבר בעת הזו מספקים העיתונים היומיים מידע כלכלי בקונטרס נפרד. אלה מצויים לאורך ציר אחד המודד את כמות המידע הכלכלי המצוי בהם. המיקום לאורך הציר מבטא את כמות המידע הכלכלי בעיתון ויכול להשתנות במהירות יחסית על-פי החלטת המו"ל.³² כל אחד מהעיתונים היומיים מפיץ מידע כלכלי על בסיס יומי תוך שימוש במערכת הפצה קיימת ומחזיק מערכת עיתונאית כלכלית במסגרתה מועסקים עיתונאים מקצועיים שאומנותם סיקור כלכלי. בנוסף, נהנים העיתונים מיתרונות שיווקיים ברורים: קהל לקוחות קיים וידע שיווקי נצבר בדבר צרכי הלקוחות וטעמיהם.

³⁰ עניין זה מוסכם גם על "גלובס". בחוות דעת כלכלית שהגישה בראון-פישמן במהלך בדיקת המיזוג, נאמר: "הארץ שייך מחד לנגזרת העיתונים היומיים הכלליים, אולם מאידך, משקל נכבד בעיתון מיוחד למוסף הכלכלי, הנחשב מקצועי ומעמיק. ... בדומה לגלובס, עיתון הארץ מהווה אף הוא חומר רקע עבור קהל הקוראים מהמגזר הכלכלי-עסקי."

³¹ *The Haagen-Dasz Company, Inc. v. Double Rainbow Gourmet Ice Creams*, 895 F.2d 1417 (1990).

³² למעשה כך מתנהלת תעשיית העיתונות היומית בישראל בשיגרת היום. קונטרסים ומוספים מתפתחים ומשתנים בהתאם לצרכי השוק והלקוחות. לעיתים ייעשה השינוי בחדות, לעיתים בתהליך בו מוטמע השינוי לאורך זמן.

רשות ההגבלים העסקיים

לא זו בלבד אף זו: דווקא התחרות הקיימת בין "הארץ" ל"גלובס" מלמדת, כי תחרות ישירה וחזיתית אינה מחייבת כי עיתון יומי יעטה עליו את אדרת ההתמחות המובהקת בכלכלה. דוגמה זו תלמדנו, על דרך חיי המעשה, כי להקמת תחרות של ממש די בהרחבת הקונטרס הכלכלי הקיים.³³ בהקשר זה יש לזכור כי "ידיעות אחרונות" הוא העיתון הנמכר ביותר בישראל, אשר לתכניו נחשף הציבור הרחב ביותר של קוראי עיתונים. נתוני פתיחה אלה נותנים ל"ידיעות אחרונות" מקדמה תחרותית ושיווקית בכל אפיק תחרותי בו יהלך.

ראיית הנפשות הפועלות בתחום מלמדת כי גם "גלובס" נושא מבטו לסיקור הכלכלי ביתרת העיתונים היומיים. ממצא זה עולה הן מאמירות ישירות המצויות בעבודות כלכליות וניתוחים שונים שערך "גלובס" והן מקבוצת ההתייחסות לפיה מודד עצמו "גלובס" – הקונטרסים הכלכליים של העיתונים היומיים. נמצא כי אף אם אין קיימת, לעת הזו, תחליפיות קרובה וישירה מצד הביקוש בין "גלובס" לבין הקונטרסים הכלכליים של "ידיעות אחרונות" ו"מעריב", הרי ש"גלובס" מזהה את יכולתם של אלה להיכנס לתחרות רבתי בו.

גם **ניסיון העבר** של יומונים מתמחים, לרבות מסוגו של "גלובס", מלמד על ממשות האיום התחרותי עליהם: במשך כעשרים שנה יצא לאור היומון הכלכלי "מבט", אשר סיפק חדשות כלכלה ושוק ההון למנויים. כמחצית מתקופת קיומו התקיים "מבט" לצד "גלובס", אולם חרף ניסיונו העתיר הוא לא שרד את הרחבת הסיקור הכלכלי בעיתונים היומיים הגדולים, שאירעה בראשית שנות ה-90:

"רוב העתונים הכלכליים, בתוכם שבועונים, לא החזיקו מעמד ונעלמו מהדוכנים, בעיקר משום שהעתונים היומיים הגדולים הרחיבו בהתמדה את המדורים הכלכליים, הנהיגו מוספים מיוחדים לענייני כלכלה והגדילו את הצוותים העתונאיים-מקצועיים שעסקו

³³ לתחליפיות היצע כגודרת בשוק אחד עיתונים שאין ביניהם תחליפיות ביקוש משמעותית, מספקת הפרשה שנדונה בפסק הדין **Community Publishers v. Donrey Corp.**, 892 F.Supp. 1146, 1164 (1995) דוגמא חשובה: שם מצא בית-המשפט כי על-אף תחליפיות ביקוש נמוכה בין שני עיתונים מקומיים שסופקו במחוזות שונים, יש לראותם כפועלים בשוק רלבנטי אחד, הואיל וגמישות היצע ביניהם גבוהה. גמישות היצע הגבוהה נלמדה מהיכולת של כל עיתון לפעול במרחב הגיאוגרפי בו פועל משנהו. "High cross-elasticity of supply exists when existing companies have the ability to alter their facilities to produce the defendant's product in response to monopolistic price increases or quality reductions. Using cross-elasticity of supply to enlarge the product market is accepted by the courts, the Department of Justice, the Federal Trade Commission, and economists generally."

רשות ההגבלים העסקיים

בסיקור ובפרשנות בתחומים אלה.³⁴

נמצא כי אין עסקינן בעניינים תיאורטיים: הרחבת הכיסוי על-ידי העיתונים היומיים, הובילה כבר להפלטות עיתון יומי מתמחה כלכלה מן השוק. ניסיון העבר אינו מתמצה רק בזאת. דוגמא בולטת נוספת להשפעה דומה שהיתה להרחבת הכיסוי בעיתונים היומיים על נישא עיתונאית תימצא בסיקור תחום הספורט: יומון הספורט "חדשות הספורט" יצא לאור במשך כארבעים שנה, ובשיאו הגיע לתפוצה של 40,000 גיליונות ליום (בדומה לזו של "גלובס" דהיום). העיתון התמחה בסיקור תחום הספורט, אך חדל להופיע לאחר שהעיתונים היומיים הגדולים הרחיבו את היקף סיקור הספורט אצלם:

"גורלו של יומון הספורט ["חדשות הספורט" – ד.ש.] נחרץ בשלהי שנות ה-70, בעקבות החלטת שני עיתוני הערב – ו"ידיעות אחרונות" בראשם – להרחיב במידה ניכרת את מדורי הספורט שלהם.³⁵

מקובל בדיני התחרות כי יש לייחס משקל נכבד לראיות **מחיי המעשה** הממחישות את יכולת ההרחבה של המוצרים ואת תחליפיות ההיצע למוצר רלבנטי. עמד על כך בפירוט Hovenkamp:

"In close cases, evidence that existing suppliers can switch production is usually more convincing than evidence that entry barriers are low. Firms with existing productive assets that do not need substantial modification are generally more likely 'entrants' than firms that do not even exist or firms who can move into the principal firm's market only by substantial modification of production facilities. In the former case, **we have real actors that we can look at, and perhaps make**

³⁴ ד. כספי, י. לימור המתווכים – אמצעי התקשורת בישראל 1948-1990, עם עובד, האוניברסיטה העברית, 1992, 83.

³⁵ ד. כספי, י. לימור המתווכים – אמצעי התקשורת בישראל 1948-1990, בע"מ 82.

רשות ההגבלים העסקיים

historical judgement about whether they have been quick to enter in the past.³⁶

מן המקובץ עולה בבהירות כי לעיתונים היומיים המרכזיים בישראל גמישות היצע גבוהה למדי: ביכולתם להרחיב את מוצריהם לכלול בהם מוספים נוספים והם אף עשו כן לאורך השנים משהשיגו בהזדמנויות עסקיות או באיום מצד נישות מתמחות. "גלובס" חשוף לשינויים בהיצע יתרת העיתונים היומיים, וחשיפה זו מחייבת אותו לשמור על כמות ידיעות, מגוון ואיכות המבדלים אותו מהם ושומרים על ייחודו ונחיצותו לקורא. לשון אחר, האיום כי יצומצם פער התכנים הכלכליים בין "גלובס" לבין יתרת העיתונים, כופה על האחרון התנהגות תחרותית של שימור המרווח, בין על דרך הגדלתו בתגובה לשיפור כאמור בעיתון אחר, ובין על דרך הימנעות שלו עצמו מצמצום הסיקור.

כללם של דברים, בשוק העיתונות היומית בשפה העברית כמו גם בשוק לאספקת מידע כלכלי בעיתונות יומית בעברית יש לכלול ארבעה שחקנים: "ידיעות אחרונות", "מעריב", "הארץ" ו"גלובס". השוק לאספקת מידע כלכלי מתאפיין בהטרוגניות של המוצר המסופק, הבאה לידי ביטוי בהבדלים בכמות, מגוון והאיכות הנתפסת של המידע הכלכלי המסופק. לצד הבידול הנחזה לעין, קיימת מידה גבוהה של זיקות גומלין בין כל ארבעת העיתונים, אשר מונעת הפעלת כוח שוק באספקת העיתון "גלובס". אשר על-כן, פועלים בשוק האמור ארבעת העיתונים גם יחד. מסקנה זו גם עולה בקנה אחד עם הגדרת השוק שנעשתה בהכרזתו של ידיעות אחרונות כבעל מונופולין, על ידי הממונה, בשנת 1995.

3.5 תכלית הגדרת השוק במיזוגים – ידיעות אחרונות וגלובס כפועלים בשוק אחד

הגדרת השוק הרלבנטי היא יחסית ותלויה הקשר: הגדרת שוק הנעשית לצורך בחינתו של מיזוג עשויה להיות רחבה יותר מהגדרת שוק הנעשית לצורך הכרעה אם אדם מהווה "בעל מונופולין".

עמד על כך Sullivan :

³⁶ Hovenkamp ibid, At p.112

רשות ההגבלים העסקיים

“Although the parallel between market definition in monopoly cases and market definition in merger cases is very close, one must not suppose that no differences may be tolerated... For example, if the question were whether an aluminum producer were a monopolist, we might define the market to include all aluminum producers and to exclude all other firms. But if an aluminum company merged with a steel producer, a market which included steel, aluminum, copper and other metals which compete in various uses and over various time periods might relevant.”³⁷

אכן, בשונה מאישורו של הסדר כובל הניתן לתקופה קצובה (סעיף 11 לחוק), האישור הניתן למיזוג הוא בלתי הפיך ויוצר שינוי מבני וקבוע בענף. מכאן הצורך בהתמקדות באופקי פעילות רחוקים יותר. המשמעות העיקרית העולה מן הדברים היא כי בעת הגדרת הזירה הרלבנטית לבחינה התחרותית של מיזוג, אין להסתפק בראייה סטטית של מצאי המתחרים בפועל הקיים באותו מועד, אלא יש להביא בחשבון גם את אלה הנמצאים בפאתי השוק ומשיקים לו העשויים להפוך גם הם בתוך זמן קצר יחסית לספקי מוצרים דומים או זהים.

נמצא כי לפי כל קנה מידה אפשרי יש לראות את "גלובס" ו"ידיעות אחרונות" כמתחרים: אם לפי הגדרת השוק בה נקט הממונה לעת הכרזתו של ידיעות אחרונות כבעל מונופולין בענף העיתונות היומית בשפה העברית, אם מטעמי תחליפיות ההיצע בשוק אספקת המידע הכלכלי היומי בשפה העברית, אשר בהתחשב באופיו ותכליתו של הפיקוח על המיזוגים, נבחנים המתמזגים לא רק לאור תחומי עיסוקם הקיימים אלא גם לאור התפתחויות אפשריות באלה, עד כדי יצירת חפיפה בעתיד.

4. מפלס התחרות בשווקים הרלבנטיים – מאפייני תחרות בעייתיים

עוד לפני שנים הרבה, קבע בית המשפט העליון בארצות הברית כי בסופו של דבר נעשית בחינתו של מיזוג לאור ראייה מבנה התחרות בענף, ההיסטוריה שלו והמגמות השולטות בו:

³⁷ Sullivan, *Antitrust* (By West Publication 1977), 605-606.

רשות ההגבלים העסקיים

“[A] merger had to be functionally viewed, in the context of a particular industry. That is whether the consolidation was to take place in an industry that was fragmented rather than concentrated, that had seen a recent trend toward domination by a few leaders or had remained fairly consistent in its distribution of market shares among the participating companies, that had experienced easy access to markets by suppliers and easy access to suppliers by buyers or had witnessed the ready entry of new competition or the erection of barriers to prospective entrants, all were aspects, varying in importance with the merger under consideration, which would properly be taken into account”³⁸

גם בחלוף השנים, מתארת פסקה קצרה זו נאמנה את הדין החולש על אופק הבחינה של מיזוגים בארצות הברית: רק התחקות אחר מכלול היבטי התחרות בשוק, הלחצים הקיימים בו, מגמות ההתכנסות במספר המתחרים וברמת התחרות או התבדרותם, ההתפתחויות הצפויות בו וחסימי הכניסה אליו – מאפשרים אמידה סבירה של רמת הסכנה התחרותית העלולה לקום עקב המיזוג. בית המשפט העליון שם שב ואימץ את הדברים.³⁹

4.1 מבחני הריכוזיות – גידול מתמיד בריכוזיות לאורך זמן

תחום העיתונות היומית עבר תהליך נמשך של התכנסות למספר מוגבל ומצומצם של עיתונים, תוך הגברה ניכרת של הריכוזיות לאורך זמן. שלהי שנות השמונים וראשית שנות התשעים חזו בהפסקת הופעתם של מספר עיתונים יומיים: “דבר”, “על המשמר”, “חדשות”, “טלגרף” ו”מבט” הם דוגמאות בולטות. יציאת העיתונים הגבילה משמעותית את מספר מקורות המידע העיתונאיים העצמאיים, והעיקר: יציאה זו לא לוותה בכניסת אחרים, ובנעליהם באו אלה המצויים בענף ממילא.

³⁸ *Brown Shoe Co. v. United States*, 370 U.S. 294, 321-22 (1962).

³⁹ *United States v. General Dynamics Corp.*, 415 U.S. 486, 498 (1974).

רשות ההגבלים העסקיים

אחד הגורמים ליציאת שחקנים מתחום העיתונות היומית מצוי בשינוי טעם הקהל: שקיעת העיתונים בעלי הזיקה המפלגתית. היעלמותם של אלה, בתהליך ארוך ומתמשך, הותירה על הבמה את העיתונים המסחריים כספקים יחידים של עיתונות יומית בשפה העברית. טבעה של עיתונות פרטית כי שיקולים כלכליים מדריכים את פעילותה:

"העיתונות המפלגתית שהייתה רוב-רובה של העיתונות בתקופת המנדט הבריטי, ואף בעשורים הראשונים שלאחר הקמת המדינה, נעלמה כמעט לחלוטין ממפת התקשורת.. היעלמותה של העיתונות המפלגתית, המשרתת תפיסות פוליטיות ואידיאולוגיות, הותירה את שוק העיתונות הישראלי בידי העיתונות העצמאית-מסחרית, המונעת על-ידי שיקולים כלכליים."⁴⁰

ההגברה הניכרת של הריכוזיות לא פסחה גם על השוק לאספקת מידע כלכלי בעיתונים יומיים. אלא שכאן לא היה הדבר בעקבות העלמות עיתונים בעלי זיקה מפלגתית. גריעתם של "טלגרף" ו"מבט" – שני יומונים שהתמחותם בסיקור הכלכלה – ממצבת השחקנים הפעילים, הותירה את השוק ממועט מתחרים, עם לקחים מהדהדים בדבר סיכויי השרידות של עיתונים חדשים כאלה ועם הבנה ברורה של רמת הקושי בכניסה לענף זה. **מדד הריכוזיות בשוק נע בין 3,711 לבין 3,590 נקודות HHI** (מקובל לסבור כי 1800 היא רמת ריכוזיות סבירה).⁴¹ מדד ריכוזיות מקובל אחר, C4, עומד על 100%.⁴²

4.2 חסמי כניסה גבוהים

תעשיית העיתונות בכללותה היא אחד התחומים הבודדים אשר היבוא אינו מהווה כל איום לגביו:

"ענף העיתונות העברית היומית מאופיין אולי יותר מכל ענף אחר, בהיותו ענף מקומי: שפתו עברית, מרבית יוצריו הם בני המקום וצרכניו ישראלים המה. ענף זה מורכב משלושה עיתונים עיקריים, שהם "ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"הארץ". הראשון שבהם שולט על

⁴⁰. לימור, ר. מן **עיתונאות** (האוניברסיטה הפתוחה, תשנ"ח – 1997) 45-46.

⁴¹ מנעד זה שבמדד ה-HHI נובע מהעדרם של נתונים במחקר של סינגל סורס (ישראל) בע"מ "TGI ישראל", בדבר המידה בה הקונטרס הכלכלי ב"הארץ" נחשף לקוראים.

⁴² מדד ה-C4 בוחן את נתח השוק של ארבעת השחקנים הגדולים בענף. ככל שחלקם של ארבעת השחקנים הגדולים בענף גבוה יותר, גדלה הריכוזיות בענף.

רשות ההגבלים העסקיים

למעלה ממחצית הענף, השני שבהם שולט על כרבע מהענף, והאחרון שבהם שליטתו מתקרבת לכעשירית הענף. מבנהו של הענף העיתונות אוליגופוליסטי, באשר הוא נתון לשליטתם של מעטים, אפשרויות כניסתם של מתחרים חדשים לענף זה מקרוב יבואו אינה מצטיירת כמעשית, וכמובן, עיתוני היבוא אינם לוקחים חלק בזירת התחרות הרלוואנטית.⁴³

כניסה לפעילות בתחום העיתונות היומית היא מורכבת ועתירת חסמים. פעולות החדירה של שחקן חדש לשוק – מיסוד מערכת עיתון, מערך הפצה, מיתוג המוצר וגיבוש קהל קוראים מספק בתעשייה המתאפיינת בנאמנות צרכן לעיתון בו הוא מורגל – כרוכות בתהליכים מורכבים, איטיים, עתירי הון ורצופים בעלויות שקועות משמעותיות.

חיי המעשה מספקים עדויות לרוב לחסמי הכניסה לענף. לא בכדי חזינו בהעדר ניסיונות לכניסה חדשה לתחום בשנים האחרונות – מזה ובכישלונות חוזרים ונשנים של עיתונים יומיים חדשים להכות שורשים, דוגמת "חדשות" בענף העיתונות היומית ו"טלגרף" בשוק לאספקת מידע כלכלי – מזה. שורות תחתונות אלה המעידות על רמת חסמי הכניסה אף מעמידות תמרור אזהרה בפני יזמים שעשויים היו להיכנס לתחום בדרך עסקים רגילה.

4.3 פרקטיקות אנטי תחרותיות: תיאום, קשרים פיננסיים ודחיקת מתחרים

מיעוט המתחרים, הריכוזיות הגבוהה האמורה לעיל וחסמי הכניסה המגינים על השחקנים הקיימים מפני איום תחרותי מבחוץ, מהווים קרקע פוריה להשפעות מתואמות (Coordinated Effects): תיאום מפורש ומשתמע בין השחקנים בשוק. טרם מלא עשור לקיומה של רשות ההגבלים העסקיים, וכבר הצטברו בידיה עדויות לרוב להגבלת התחרות בין השחקנים הראשיים בשווקים המדוברים. בכלל אלה יש למנות תיאום מפורש בין בעלי העיתונים בדבר סיקור התכנים בעיתונים שבבעלותם, הקמת זיקות בין שחקנים על דרך מיסוד קשרים פיננסיים בינם לבין עצמם ופרקטיקות בהן נקט "ידיעות אחרונות" להגבלת התחרות בו, על דרך חסימת דרכו של המתחרה – מעריב לנקודות המכירה.

חקירה שניהלה רשות ההגבלים העסקיים הובילה לגילוי דבר קיומן של פגישות שערכו במהלך יוני 1994 הבעלים של שלושת העיתונים היומיים הגדולים, ה"ה מוזס, נמרודי ושוקן, במסגרתן תואם

⁴³ הכרזת ידיעות אחרונות (ה"ש 25 לעיל), במבוא להכרזה.

רשות ההגבלים העסקיים

הכיסוי שיינתן בעיתונים המתחרים לעניינים הנוגעים אישית לבעליהם. על פי דברים שהשמיעו המו"לים בפני רשות ההגבלים העסקיים, הם תיאמו הגבלות בדבר היקף ועומק הסיקור שיינתן בעיתוניהם לפרשת האזנות הסתר (בה נכרך שמם של חלק מהם), ובדבר סיקור פרשת ההלוואה מ"ידיעות אחרונות" ל"הארץ". כך תוארה ההסכמה במאמר שפרסם מר שוקן אחר הדברים, תחת הכותרת "מידע כנשק הרתעה":

"סוכם על הפסקת הפרסומים בעניין האזנות הסתר לפרק-זמן מסוים, למעט דיווח מבית המשפט."⁴⁴

מו"ל אחר ציין בפני רשות ההגבלים העסקיים כי נטל על עצמו, לגבי עיתונו, מגבלה דומה:

"הסכמתי לקחת על עצמי אותה מחוייבות שלקח על עצמו עמוס שוקן, דהינו לא לפרסם פירסומים יזומים בנושא האמור."

תיאור שונה לסיכום זהה ניתן על ידי מו"ל נוסף שנטל חלק בהסכמה:

"בסיכום הפגישה לא נקבע בשום אופן שהעיתונים חדלים מסיקור הפרשה, אלא שהדיווחים יהיו תמיד פירסומי אמת, ויתבססו על דיווחי סוכנות הידיעות עתי"ם, הודעות רשמיות של המשטרה או על דיוני בית-המשפט, ולא יהיו ספקולטיביים, מוגזמים ומגמתיים, כמו אלה שראו אור עד אותה עת."

וכן:

"מעולם לא עשינו הסכם למנוע פירסומים או למנוע זרימת מידע לציבור. כל מה שדובר הוא שחייבים לפעול כמו "בני אדם" לאמור שהפרסומים יהיו הוגנים ללא השמצות..."

כעבור זמן קצר טען מו"ל מעריב, כי כתבות שפורסמו ב"הארץ" הפרו את הסיכום. בעקבות כך, התקיימה פגישה נוספת עם אותם משתתפים. במאמרו הנזכר תיאר מר שוקן את הפגישה הנוספת כך:

⁴⁴ ע. שוקן, מידע כנשק הרתעה, "הארץ", 2.9.94.

רשות ההגבלים העסקיים

"בפגישה הוגדרה מחדש הגבלת הפרסום - והפעם ללא הגבלת זמן."

בזיקה להבנה זו בדבר הגבלת הסיקור העיתונאי עמדה הבנתם של שוקן ומוזס, אשר לא הוזכרה במפורש בפגישות, כי מעריב יימנע מלפרסם את דבר ההלוואה שנתנה מ"ידיעות אחרונות" לבעל "הארץ". כשלבסוף חשף "מעריב" את דבר ההלוואה, קשר שוקן בין עיתוי החשיפה לבין הפרסום במקומון "העיר" של רשת שוקן, שבוע לפני-כן, בו נטען כי "מעריב" מימן את הגנתם המשפטית של החוקרים העצורים צור ופרידן. במאמרו הנזכר טען שוקן כי הוא זה שקבע את העיתוי של חשיפת ההלוואה על-ידי "מעריב", כאשר התיר לפרסום את הכתבה בנושא ההאזנות במקומון "העיר":

את הידיעה שהופיעה ביום ששי האחרון ב"מעריב" כתבו אמנם עובדי "מעריב", אבל למעשה, אני גרמתי שתתפרסם במועד שהתפרסמה, כשם שקודם לכן מנעתי את פרסומה ב"מעריב".

דברים אלה אינם מותירים מקום רב לספק בדבר השפעתה של ריכוזיות היתר על היכולת לתמרן ולהגביל את הסיקור העיתונאי לו זוכה הציבור. ודוק: "גלובס" שבעליו מבקשים עתה להתמזג ולהשתלב בידיעות אחרונות, לא היה צד לאותן פגישות ולא היה, על פי הידוע, חלק מאותן הבנות.

לתסמינים אלה, המדברים בעד עצמם, מצטרפים גם קשרים פיננסיים שטוו המתחרים בינם לבין עצמם, המעצימים את הזיקות והתלות ההדדית הקיימות ממילא. כך, בין "ידיעות אחרונות" ל"הארץ" נוצרה זיקה ארוכת טווח, בדמות הלוואה שנתן "ידיעות אחרונות" ל"הארץ" לתקופה של עשר שנים: בשנת 1990 העביר "ידיעות אחרונות" ל"הארץ" סכום המגיע לעשרות מיליוני שקלים.⁴⁵ בשנת 1992 נחתם בין הצדדים הסכם המעמיד את הסכום כהלוואה ל"הארץ" לתקופה של עשר שנים, ללא בטוחות וללא ריבית. בראשית שנה זו נפרסה ההלוואה לתקופה של ארבע שנים נוספות.⁴⁶ הלוואה זו, בין מתחרים ושלא בתנאי השוק, מקימה אינטרס הדדי בין העיתונים המתחרים "הארץ"

⁴⁵ הצדדים הסבירו את העברת הכסף על רקע הקצאת מניות, שבסופו של יום לא יצאה אל הפועל. בראיון לרדיו שנערך בחודש מרץ 2002 אמר מר שוקן כי ברקע ההלוואה עמד ניסיון של מר רוברט מקסוול לבנות קבוצת תקשורת חזקה, באמצעות "מעריב" ו"הארץ" כנגד "ידיעות אחרונות". בהמשך לכך פנה מוזס, לדברי מר שוקן, ל"הארץ". תמליל הראיון פורסם ב"גלובס" 24-25.3.2002.

⁴⁶ חוקיות פריסת ההלוואה מצויה בימים אלה בבדיקת המחלקה המשפטית ברשות ההגבלים העסקיים. בהתאם לממצאי הבדיקה, ייקבע המשך הטיפול והצורך לנקוט באמצעי אכיפה.

רשות ההגבלים העסקיים

ו"ידיעות אחרונות". בין היתר, תלוי "הארץ" בנכונות המתחרה לבוא לקראתו בפירעון ההלוואה, כפי שהומחש הדבר בפריסתה מחדש. ל"ידיעות אחרונות" בתורו – אינטרס פיננסי משמעותי במתחרה וכי זה לא ייכשל באופן נחרץ בזירת התחרות (בפרט כך בהעדר בטוחה). למותר לציין כי שילובו של "גלובס" בבעלות ב"ידיעות אחרונות" מעצים את ההשלכות התחרותיות העשויות להיוודע להלוואה לאור התחרות הישירה שבין "הארץ" ל"גלובס" בשוק לאספקת מידע כלכלי, עליה עמדתי לעיל.

לכל אלה מתווספת העובדה כי מדובר בתעשייה הנשלטת על ידי בעל מונופולין ואשר דפוסי התחרות בה הוכחו בבית הדין להגבלים עסקיים כלקויים, ובלתי חוקיים. כך, על-פי ממצאיו וקביעתו של בית הדין להגבלים עסקיים, ניצל "ידיעות אחרונות" את מעמדו המונופוליסטי להגבלת התחרות בו וזאת על ידי הענקת תמריץ כספי למוכרי עיתונים למכירת יתר של "ידיעות אחרונות" על חשבון "מעריב":

"היתרון הצומח לידיעות מהפעלת השיטה אינו מתבטא בתועלת עסקית או כלכלית ישירה הצומחת לו מהפעלת השיטה, אלא רק בגרימת נזק למתחרה – מעריב, אשר נועד להרתיע אותו מלנקוט באמצעים תחרותיים שאינם מקובלים על ידיעות."⁴⁷

לאור זאת פסק בית הדין כי:

"שיטה תחרות כזאת ננקטת על-ידי בעל מונופולין, שאין בה כדי להצמיח תועלת כלכלית ישירה לבעל המונופולין, ומטרתה רק לפגוע בכושר התחרות של המתחרה, הנה דרך 'קלאסית' לדחיקת רגלי מתחרים ('exclusionary behavior'), שהיא אחת מדרכי ההתנהגות העיקריות האסורות על בעל מונופולין."⁴⁸

ועוד אמר שם בית הדין על דרכי התחרות שהנהיג ידיעות אחרונות:

"היישום הפרטני של השיטה בנקודה זו או אחרת אמנם נעשה משך תקופה קצרה, אך השיטה כשיטה, מופעלת ידי ידיעות כאסטרטגיה ארוכת טווח, שנועדה לדחוק את רגלי

⁴⁷מוני' 2/96 הממונה על הגבלים עסקיים נ' ידיעות אחרונות ואח', דינים מחוזי לב (7) 297, עמ' 14 שם.

⁴⁸ שם.

רשות ההגבלים העסקיים

המתחרה.⁴⁹

בית-הדין אף הצביע על פרקטיקה נוספת בה נקט ידיעות כבעל המונופולין לדחיקת המתחרה:

"..הוצגו בפנינו ראיות המצביעות על כך שידיעות התנה את הפצת העיתון בנקודות מכירה מסוימות באי הפצתו של מעריב באותן נקודות. ידיעות אף לא ניסה לכפור בטענות עובדתיות אלה, אלא הסתפק בטענה שדרכי התנהגות אלה לא שיקפו מדיניות כללית של העיתון אלא יוזמה מקומית של אנשי הפצה אזוריים."⁵⁰

כללם של דברים: מדובר בשווקים הסובלים מבעיות תחרות משמעותיות, הן בשל המבנה הריכוזי השורר בהם, והן בשל דרכי ההתנהגות הרווחות בהם – תיאום וקשרים פיננסיים צולבים, והן בשל השפעת התנהגותו המונופוליסטית של ידיעות בשוק העיתונות היומית כפי שזו באה לידי ביטוי בפסק הדין בעניינו. בפנינו מארג עבות וסבוך של בעיות תחרות: שוק ריכוזי ביותר ופרקטיקות אנטי תחרותיות היוצרות שילובי אינטרסים, הבנות והסכמות בין מי שאמורים להוות מקורות מידע עצמאיים לציבור. הזיקה הקרובה בין שוק העיתונות היומית בשפה העברית לבין אספקת מידע כלכלי בעיתונים נותנת כי ניצול העמדה המונופוליסטית של "ידיעות אחרונות" בשוק העיתונות היומית יביא, על כורחו גם להגבלת תחרות בשוק אספקת המידע הכלכלי. פשיטא כי הגבלת תפוצתו של "מעריב" בדרכים שתוארו בפסק הדין פגעה גם בתפוצת הקונטרס הכלכלי שלו, המהווה חלק בו. על רקע ממועט מתחרים ותחרות זה ברור הדבר כי המיזוג בין "ידיעות אחרונות" לבעלי "גלובס" אך יחריף את בעיית התחרות.

5. שוק התשומות – כתבים כלכליים

לצורך הפקת העיתון, עושים "ידיעות אחרונות" ו"גלובס" שימוש בתשומות שונות. אלה כוללות חומרי גלם פיזיים (נייר), קווי ייצור (הדפסה) והון אנושי (עורכים, עיתונאים, צלמים). רכישת תשומות להפקת עיתון מהווה נקודת השקה נוספת בין הצדדים למיזוג. מכלל התשומות בהן קיימת השקה, נחזה המיזוג כבעל השפעה בתשומות כוח אדם מקצועי. כך הואיל ועיקר הסגל המקצועי של

⁴⁹ שם, עמ' 16.

⁵⁰ שם, עמ' 20-21.

רשות ההגבלים העסקיים

"גלובס" עוסק בסיקור הכלכלי ולאור העובדה כי אף "ידיעות אחרונות" מעסיק עיתונאים המתמחים בסיקור כלכלי, ואשר חלקם אף הגיע מ"גלובס" ומ"הארץ" המתמחים יותר בתחום הכלכלי. ניתן וצריך להבחין בבירור בין סוגי הכישורים הנדרשים מאנשי המקצוע במדיות השונות: במדיה המשודרת, נדרשים על-פי רוב כישורים ריטוריים (טלביזיה ורדיו) והופעה חיצונית (טלביזיה). אלה אינם נדרשים כלל במדיה הכתובה. בין תחומי הסיקור ניתן להבחין על-פי מידת ההתמחות המקצועית הנדרשת מן העיתונאי.⁵¹ ככלל, בתחום הכלכלה פועלים עיתונאים המתמחים בסיקור תחום זה ואשר משלח ידם מבוסס על בקיאותם בתחומי המסחר והמשק ועל יכולתם להבין ולנתח את התופעות העסקיות המדווחות.⁵²

שוק להעסקת כתבים כלכליים בעיתונות מתקיים אם ניתן להפעיל כוח שוק כלפי ציבור זה של בעלי מקצוע, במובחן מעיתונאים אחרים. בחינת דפוסי ההעסקה בתחום העיתונות, בדיקת שינויים בתעסוקת עיתונאים אשר פרנסתם על הסיקור הכלכלי ושיחות עם כתבים כלכליים ועורכים בעיתונות, הובילה אותי לכלל מסקנה כי שוק הכתבים כלכליים מהווה זירה מובחנת ביחס לקבוצות עיתונאים אחרות. אכן, כתב המיומן בכתיבה יוכל לשלוח עטו בנושאים אחרים, אך לא ייהנה בהם מהערך המוסף של מומחיות בתחום, אותה רכש בעמל לימודיו ועבודתו. אפשר כי חלק מהעיתונאים הכלכליים יוכלו למצוא מטה לחמם בהחלפת משלח ידם לתחום משיק לזה בו עבדו – דוגמת ניתוח שווקי הון – אך הסבה מקצועית אינה תחליף טוב דיו וכרוכה כשלעצמה בעלות.

בשוק להעסקת כתבים כלכליים מצויים חמישה שחקנים: "גלובס", "ידיעות אחרונות", "מעריב", "ביזפורטל" וקבוצת הארץ ("הארץ" ו-"The Marker").⁵³ מדד ה-HHI בשוק זה עומד על 2,633, ומדד ה-C4 עומד על 94%.⁵⁴

⁵¹ הבחנה זו אינה משמעותית לצורך ניתוח ההשפעות התחרותיות של המיזוג כאן, הואיל ומספר המועסקים בסיקור כלכלי ברדיו ובטלוויזיה מוגבל מאוד.

⁵² א. איל **עיתונאות** (הוצאת לומדון), 156: "דווקא בגלל ריבוי התחומים ומורכבותם היחסית, רצוי מאוד שהכתב הכלכלי יהיה בעל השכלה אקדמאית בתחום הכלכלה, ראיית החשבון או תחום דומה קרוב. ראוי שתהיה לו התמצאות רבה מן הממוצע בחיי המסחר, המימון והכלכלה. זאת על מנת שיוכל להבין את המתרחש והמתפרסם, להסיק את המסקנות המתבקשות, לדעת מה לשאול את מי, ואיזה מידע ראוי להרחבה מאיזה מקורות."

⁵³ להבדיל מהתחליפיות הנמוכה, בעיני הצרכן, בין אספקת מידע כלכלי בעיתון לבין אספקת מידע כלכלי במהדורה מקוונת, עיתונאים כלכליים רואים בהעסקה ב"The Marker" וב"ביזפורטל" תחליף להעסקה בעיתון.

⁵⁴ הבחנה כי לצורך המהדורה המקוונת של "גלובס", לא מועסקים עיתונאים כלכליים נוספים על-ידי "גלובס". מובן כי

רשות ההגבלים העסקיים

6. הפגיעה התחרותית מהמיזוג

סעיף 21 (א) לחוק ההגבלים העסקיים מחייב את הממונה להתנגד למיזוג אם תוצאתו המסתברת היא פגיעה משמעותית בתחרות או בציבור. על טיבה הכלכלי של העילה להתנגדות למיזוג עמד בית הדין:

"ככלל, החשש לפגיעה בתחרות ובציבור בעקבות מיזוג, נובע מהחשש לשינוי מבנה השוק אשר עשוי להגדיל את הריכוזיות בשוק ולהקנות או להגביר כוח שוק בידי הגוף שקם בעקבות המיזוג."⁵⁵

אבחן תחילה את משמעותה התחרותית של הזיקה התחרותית הקמה ומתחזקת, עקב המיזוג, בין ידיעות אחרונות לבעלי "גלובס". בשלב שני תיבחן השפעתה המסתברת של זיקה זו על רקע מציאות התחרות בענף כפי שנפרשה לעיל.

6.1 משמעות המיזוג: הקמת זיקה מבנית משמעותית בין "ידיעות אחרונות" ל"גלובס"

העברת המניות שבנאמנות לידי בראון-פישמן, מקימה זיקה מבנית משמעותית בין "ידיעות אחרונות" לבין "גלובס". בעלי המניות של בראון-פישמן, הם גם בעלי השליטה בעיתון "גלובס". זכאות "גלובס" לנתח כה משמעותי (מעל שליש) מרווחי חברת ידיעות אחרונות, המהווה גם בעל מונופולין בענף, יוצרת אינטרס כלכלי משמעותי ביותר ל"גלובס" ב"ידיעות אחרונות". לשילוב זה עשויה להיות נפקות תחרותית כבדת משקל, גם אם זכויותיהם של בעלי גלובס בידיעות אינן עולות כדי שליטה. עמד על כך Hovenkamp:

אם מועסקים עיתונאים נוספים, גדל חלקו של "גלובס" מכלל המעסיקים, וגדלה הריכוזיות בשוק.

⁵⁵הע 9/99 אמנה (תש"י) חברה להחסנה וערובה בע"מ ואח' נ' הממונה על הגבלים עסקיים ואח', 3013742 הגבלים עסקיים 2002.

רשות ההגבלים העסקיים

“Competition can be threatened, however, even if the acquiring firm’s interest is so small that it has no influence at all over the acquired firm’s decisions. Suppose that firms A and B are competitors and A acquires 15% of the shares of B. Clearly the competitive game has acquired a new twist. Under the rules of competition, A would like nothing better than to force B out of the market through A’s greater efficiency. As a result of the partial acquisition, however, A suddenly has a strong financial interest in B’s welfare. The risks of tacit or explicit collusion may increase dramatically.”⁵⁶

הזכות לרווחים, המביאה את בראון-פישמן לידי מיזוג עם ידיעות, אינה חריג בעניין זה. בעולמם של דיני תחרות ובשטח המיזוגים בפרט, ההידרשות לזכות לרווחים היא פועל יוצא של השפעת הזכות על התמריצים הכלכליים המניעים את הזכאי לרווחים.⁵⁷ כן מאותתת הזכות לרווחים להנהלת התאגיד המזכה, בדבר תמריצי התחרות של הזכאי. זכאות משמעותית של עסק אחד לרווחי עסק אחר הפועל בענף, מקימה זיקה מבנית בין מנגנוני קבלת החלטות של עסקים אלה. אלה שהיו נפרדים זה מזה – הופכים שלובי אינטרסים. ניתן וסביר לצפות כי ראובן, הזכאי לרווחים מעסקו שלו וגם לרווחים משמעותיים מעסקו של שמעון, ינהל מעתה את עסקו תוך התחשבות ברווח המצרפי שיצמח לו, הן מהעסק אותו הוא מנהל והן מעסקו של שמעון, בו אינו שולט אך ממנו ייחנה הנאה ניכרת. פעולותיו המסחריות של ראובן יהיו פועל יוצא של טובת שני העסקים.

זאת ועוד: הזכאות של עסק אחד לרווחי העסק האחר מעבירה איתות (signaling) המדריך את מנגנון קבלת החלטות של העסק האחרון.⁵⁸ הידיעה כי צעדיו של העסק הראשון מכולכלים בהתאם לתועלת המצרפית של שני העסקים, מאפשרת לאותו עסק “אחר” לשרטט חלק מפונקציית התגובה התחרותית של הזכאי לרווחים. לכך חשיבות מיוחדת בשוק ממועט מתחרים, דוגמת השוק במיזוג

H. Hovenkamp **Federal Antitrust Policy** (By West Group, 2nd. Ed. 1999) 548. ⁵⁶

⁵⁷ להשפעתן של החזקות בזכויות פסיביות על תמריצי התחרות ראו: החלטת הממונה על אי-מתן פטור מאישור הסדר כובל במיזם ים תטיס-גרנית הכרמל השקעות בע”מ, 3008959 הגבלים עסקיים 2000; D. Gilo **The Anticompetitive Effects of Passive Investment**, Mich. L. Rev. vol. 99 2000 1; G.J. M.S. McFalls **The Role and assessment of Classical Market Power in Joint Venture Analysis**, Antitrust L.J. vol. 66 1998, 651.

⁵⁸ D. Gilo **The Anticompetitive Effects of Passive Investment**, Mich. L. Rev. Vol. 99 2000 1, 17-18.

רשות ההגבלים העסקיים

דנא, בו עשוי להיווצר שיווי משקל המשקף תחרות מוגבלת בין השחקנים. בניגוד לשוק בו שוררת תחרות משוכללת, בו כל שחקן מקבל את מחיר השוק כנתון שאינו בשליטתו, בשוק בו מוגבלת התחרות בשל מאפיינים אוליגופוליסטיים ומאפיינים נוספים, מושפעת מידת התחרות מהיכולת והתמריץ של השחקנים המרכזיים לשנות את המחיר או האיכות השוררים בשוק.

בהתקיים תנאים מסוימים, מקימה יכולת זו תלות הדדית: גובר הסיכוי להיווצרות שיווי משקל המשקף תחרות מוגבלת. בנסיבות המקרה, מקים אפוא המיזוג זיקה משמעותית בין "ידיעות אחרונות" לבין "גלובס".

כך, גם נוכח העובדה כי תמונת החזקות בחברת ידיעות אחרונות מגלה מבנה א-סימטרי, היוצר פער מהותי בין השליטה בחברה לבין ההנאה מרווחיה: בעוד בראון-פישמן היא בעל זכות משמעותית לרווחי ידיעות אחרונות, מסורה השליטה בה למר ארנון מוזס ובני משפחתו. א-סימטריה מסוג זה מוכרת כבעיה "קלאסית" בדיני התאגידים.⁵⁹ משיכת רווחים מחברה שלא על-דרך חלוקתם, מקימה, בנסיבות המתאימות, הגנות בדין.^{60, 61} אלא שבעניין זה אין צורך להרחיק לכת למחוזות רחוקים: אין נדרש דווקא מצב ברור של קיפוח מיעוט כדי להקנות לבראון-פישמן עמדה שלתמיכה הימנה נזקק בעל השליטה בידיעות אחרונות. די בכך כי במצב בו מתקיימת **עסקת בעל עניין** בין החברה למי מבעלי השליטה – מהווה בראון-פישמן חלק משמעותי וחשוב מהמצביעים בדירקטוריון החברה שאינם, לכאורה, נוגעים בדבר. לכך חשיבות מיוחדת במצב אשר נוצר בחברה כמתואר לעיל, כאשר הפער בין השליטה לחלוקה מקים לבעלי השליטה תמריץ להסיט את רווחי החברה, כולם או חלקם, ממסלול של חלוקת דיבידנד למשיכה בדרך אחרת, דוגמת שכר מנהלים, הסכמי העסקה ייחודיים או טובות הנאה אחרות. בפרט כך, כאשר קיימים קשרים עסקיים נוספים בין בעלי המניות בחברה, מעבר להחזקתם המשותפת במניותיה וכזהו המצב בכל האמור לה"ה ארנון מוזס ואליעזר פישמן. מן

⁵⁹ א. חביב-סגל **דיני חברות לאחר חוק החברות החדש** (אל-טק הפקות בע"מ, התשנ"ט-1999) 448: "קיימות דוגמאות רבות לפעולות שיכול בעל השליטה לערוך בשמה של החברה, בעצמו או על ידי נציגו בהנהלה, ואשר כרוכות בחלוקה לא שוויונית. הדוגמה הפשוטה ביותר לפעולות מסוג זה היא הקצאת משכורות גבוהות מעבר לגבולות הסבירות לנושאי המשרה בחברה, כאשר חלקם הם בעלי השליטה בה, יחד עם מדיניות של אי-חלוקת דיבידנדים."

⁶⁰ ע"א 2699/92, 2930, 2971 **בכר נ' ת.מ.מ. תעשיות מזון מטוסים (נתב"ג) בע"מ ואח'**, פ"ד נ"1 (1) 238. פסק הדין ניתן בנסיבות בהן לא התקיימה הא-סימטריה (בין זכויות השליטה בחברה לזכאות לרווחיה) הקיימת בחברת ידיעות אחרונות, וההיקש ממנו הוא על דרך קל וחומר.

⁶¹ הנטייה להתערב ביחסים שבין בעלי השליטה למיעוט גוברת בחברות פרטיות – ראו ה"פ 2113/94 **צנה בע"מ וזאב מוזס נ' פולן בע"מ, ארנון מוזס ואח'**, דינים מחוזי כו(10) 347.

רשות ההגבלים העסקיים

המקובץ עולה בבהירות כי המיזוג מבטא שילוב אינטרסים משמעותי וזיקה משמעותית בין ענייניה של חברת ידיעות אחרונות לבין בעלי "גלובס" וענייניהם.

6.2 תוחלת הפגיעה התחרותית – משמעות הזיקה המבנית על רקע מאפייני השוק

מבנה השוק לאספקת מידע כלכלי בעיתונות יומית בעברית, הריכוזיות הקיימת בו ממילא עובר לרכישת הזכויות בחברת ידיעות אחרונות על ידי בראון-פישמן, ותרומת המיזוג לחיזוק הריכוזיות, מבססים את המסקנה כי, בשים לב לחסמי הכניסה לשוק, ברור משקלו האנטי תחרותי של המיזוג דנא: הגברת הריכוזיות, וחיזוק ההשפעות המתואמות בשוק, עד כדי הסתברות ממשית ביותר הפעלת כוח שוק על-ידי הפירמות הפועלות בו. מסקנה זו היא המשכו של "כלל הזהב" בדיני התחרות לפיו בתעשייה ריכוזית ועתירת בעיות תחרות אין לאשר מיזוגים אשר רק יגבירו את הריכוזיות אף אם מהווה המיזוג חיבור עם גורם שמשקלו בשוק זניח. כך קבע בית-המשפט העליון בפרשת **תנובה**:

"בית הדין קבע, כי לא נתקיימה במקרה דנן פגיעה משמעותית בתחרות, בין היתר בשל העובדה, כי התחרות בענף הרלוונטי פגומה ולקויה ממילא, בין היתר עקב כוחה של המשיבה ועוצמתה, ולפיכך אין במיזוג המוצע אלא משום תוספת קטנה לריכוזיות גדולה. תוספת מעין זו, קבע בית הדין, אינה מהווה 'פגיעה משמעותית' בתחרות החופשית. קביעה זו אין בידינו לקבל. משמעותה המעשית היא, כי גוף השולט בענף מסוים, או מהווה מרכיב דומיננטי בו, 'חסין' מביקורת הממונה בשל כוח השוק הנתון בידיו. מסקנה מעין זו עומדת בהתנגשות חזיתית עם מטרות דיני ההגבלים העסקיים."⁶²

במקרה זה, מיעוט השחקנים בשוק, הריכוזיות הגבוהה בו, הביצורים שמקימים חסמי הכניסה מפני כניסת מתחרים, הכמות העניפה של העסקאות למכר העיתונים ושקיפות המחיר בו הן מתבצעות, מהווים קרקע פוריה להפעלת כוח שוק. כבר נקבע כי גם בשווקים הטרוגניים קיימים חששות לתיאום ולהתנהגות מותאמת בשוק. הטרוגניות המוצרים אינה מסכלת אפשרות לתיאום או התאמה, אלא משפיעה בעיקר על סוג ההבנות הצפויות להיות מושגות, במפורש או במשתמע:

"[I]t might be more accurate to say that a high degree of product differentiation

⁶² ע"א 2247/95 הממונה על הגבלים עסקיים נ' תנובה מרכז שיתוף לשיווק תוצרת חקלאות בישראל בע"מ, פ"ד נב(5) 238, 213.

רשות ההגבלים העסקיים

alters the form rather than diminish the probability of co-ordinated interaction. Instead of co-ordination on prices, firms could agree to divide the market by product type or geographical area, or opt for mutual restraint in terms of adding new capacity.”⁶³

כך עשוי מתחם ההבנות הרלבנטי בשווקים הטרוגניים, להשתרע על הפרקטיקה של חלוקת שוק או חלוקת התמחורות, תוך שהשחקנים מנעים במכוון מכניסה זה להתמחורות של האחר. על רקע המתואר לעיל בדבר מיקומו של "גלובס" כעיתון מתמחה ועל רקע נסיון העבר בדבר הרחבת הסיקור הכלכלי על ידי העיתונים היומיים המרכזיים וכניסתם לתחומי נישא, עד כדי השתלטות עליהם ודחיקתם של עיתונים מתמחים מהם – ברור כי השילוב בין גלובס לידיעות מחזק את ההשפעות המתואמות (Coordinated Effects) המונעות מהלכי תחרות שכאלה.

במקרה דנא תורמים להבנת בעייתיות התחרות בשווקים אותם ליקויים משמעותיים באורחות התחרות שאירעו בשוק עד עובר למיזוג. אלה מחייבים זהירות יתר באישור שינוי מבני שתוצאתו החרפת הריכוזיות עוד יותר והרעת התנאים להתפתחות תחרות משמעותית. ליקויי עבר בהתנהלות התחרות בשוק, כאינדיקציה לתחרות שתשרור בו בעתיד, מהווה אמת מידה מרכזית בהחלטות ובפסיקת דיני התחרות בארצות הים,⁶⁴ כמו גם בהחלטות ממונה בעבר.⁶⁵ פרספקטיבת העבר מלמדת כי תנאי השוק מועידים חבירה ותיאום גם בין שחקנים "עצמאיים", נפרדים לכאורה זה מזה. קל וחומר כך כאשר מדובר בבעלי עיתונים שהאחד מהם סמוך על שולחנו של האחר ושותף בו.

יצירת זיקה מבנית משמעותית בין "גלובס" לבין "ידיעות אחרונות" טומנת בחובה פוטנציאל עצמאי להגבלת המגוון, הכמות ועצמאיות הסיקור בתחומי הכלכלה. נסיבות הענף והעוסקים בו מלמדים כי אין מדובר בחששות בעלמא והיו מן המו"לים שאף ציינו בפניי כי מודעים הם לנטיית העיתונאי לרחק

Gary Hewitt **Oligopoly - Background Note** OECD Journal of Competition Law and Policy, vol. 3 ⁶³ 2001, 153.

Hospital Corporation of America v. FTC, 807 F.2d 1381, 1389 (1986); **FTC v. Elders Grain Inc.**, ⁶⁴ 868 F.2d 901, 905 (1989)

⁶⁵ התנגדות למיזוג שבין אי.איי.אל. תעשיות פלסטיק לבין וולפמן פלסט בע"מ, מרש פלסט תעשיות בע"מ ופיפלט (ישראל) בע"מ, 3008761 הגבלים עסקיים 1999; התנגדות למיזוג שבין אלקטרה (ישראל) בע"מ לבין מעליות טל 3001304 הגבלים עסקיים 1993.

רשות ההגבלים העסקיים

מכיסוי האינטרסים הכלכליים שלהם. לנטייה זו, הנתפסת אצל המו"לים כתופעה טבעית, השלכות בעייתיות בשוק ריכוזי בו מספר אלטרנטיבות התעסוקה הניצבות בפני עיתונאים הוא מצומצם במיוחד. צירופו של "גלובס" למחנה זעום המשתתפים של בעלי העיתונים היומיים הגדולים מבשר הגברה נוספת של הריכוזיות וחיזוק ההסתברות לכשלי מידע נוספים. בית המשפט העליון כבר עמד על-כך שריכוזיות בתקשורת עלולה למצוא ביטוי בכשלי מידע:

הסכנה ל"שוק הרעיונות" נובעת, בראש ובראשונה, מריכוזיות בשליטה באמצעי התקשורת. הפתרון לריכוזיות מצוי בתכנון מבנה שוק השליטה בענף אמצעי התקשורת... ההנחה היא כי הגיוון בשליטה יסייע לקיומו 'שוק רעיונות' חופשי. דא עקא: השוק החופשי עלול להיכשל. עלול להיווצר "כשל שוק חוקתי" בו חוג מצומצם של בעלי שליטה מכתבים ומעצבים את 'שוק הרעיונות'. לשם כך מבקשים להקדים רפואה למכה ולמנוע את ריכוזיות השוק.⁶⁶

הטעם לחשש זה מכשלי מידע מוצא ביטוי ברור בחיבור הגלום במיזוג שבפניי בין שתי קבוצות כלכליות עתירות אחזקות אשר ברשות כל אחת מהן שופר משל עצמה למידע למשק הישראלי ולקורות הכלכלה בו. מידע כלכלי משמש, כאמור, להכוונת עסקים ולתהליך קבלת ההחלטות בהם. היכולת להשפיע על החלטות אלה באמצעות המידע המסופק היא משאב רב-ערך למחזיק בו. על המשמעות הנודעת לשליטה על מידע כלכלי, עמד א. איל בספרו "עתונאות":

"לכתבותיו של הכתב הכלכלי יכולה להיות השפעה מכרעת על שוק ההון, על מניות, עיסקאות וכדומה. במקרים קיצוניים בכתבתו הוא יכול, לא פעם, להקים או להפיל חברות."⁶⁷

הזיקות המבניות בין "ידיעות אחרונות" ו"גלובס" הגלומות במיזוג שבפניי, מחזקות את האינטרסים ההדדיים ומקימות גשרים של שותפות על פני הסיקור העיתונאי הכלכלי של שני העיתונים. מעמדם של העיתונים עצמם – העיתון הכלכלי המתמחה ביותר מזה – והעיתון היומי שתפוצתו עולה על תפוצת כל מתחריו גם יחד – מזה, תורם ליכולת הצדדים לצבור בידם כוח מהותי בתחום זה תוך הסרת האיום יוצר התחרות זה מעל ראשו של האחר. הזיקה המבנית שיוצר המיזוג בין שתי במות

⁶⁶ בג"צ 6218/93 ד"ר כהן, עו"ד נ' לשכת עורכי הדין, פ"ד מט (2) 529, 542.

⁶⁷ א. איל עיתונאות (הוצאת לומדן) 156.

רשות ההגבלים העסקיים

העיתונות, כל אחת מהן מרכזית על פי דרכה, אף מקימה חשש סביר להיווצרות כשלי מידע ששורשיהם נעוצים בדפוס, המוכר מנסיון העבר, ולפיו היקף ועומק הסיקור מושפע ממפת האינטרסים של בעלי העיתון.

יש לייחס חשיבות בהקשר זה, גם לעובדה כי 62.9% מקוראי "גלובס" ביום חול נחשפים לעיתון "ידיעות אחרונות".⁶⁸ זהו שיעור החשיפה הגבוה ביותר של קוראי "גלובס" לעיתון יומי אחר. כך נתונה בידי קוראי "גלובס" לבחון השוואתית את כמות, מגוון וטיב המידע הכלכלי שמספק להם "גלובס". הקשרים המבניים שמקים המיזוג בין "גלובס" ל"ידיעות אחרונות" עשוי לפגוע בתמריץ של "ידיעות אחרונות" להוות מוקד לחץ תחרותי על "גלובס", ועשויה להקהות את התחרות על אספקת מידע כלכלי בין שני העיתונים.

השוק לאספקת מידע כלכלי בעיתונות יומית בשפה העברית אינו הזירה היחידה בה המיזוג מקים חשש סביר לפגיעה משמעותית בתחרות או בציבור. הגבלות משמעותיות על התחרות צפויות גם בשוק להעסקת עיתונאים כלכליים. הקשר הנרקם בין שני העיתונים מציב אותם כמעסיק משמעותי ביותר עבור עיתונאים כלכליים. סגירת דלתות העיתונים כלפי מי מהם, מצמצמת לחלופות בודדות את האפשרויות העומדות בפני עיתונאים כלכליים. מבחר המקומות החלופיים נמדד לא רק לפי מספרם המוחלט, אלא גם לפי צרכי ההעסקה שלהם. מספר המשרות לעיתונאים כלכליים ב"גלובס" וב"ידיעות אחרונות", נותן כי גם לפי מדד זה עיתונים אלה מצויים בעמדה משופרת בכל מגע עתידי עם עיתונאים כלכליים. ראוי לזכור כי פגיעתו של כוח מונופסוני אינה פחותה מזו של המונופול וכי הפעלת כוח כזה צפויה להקטין, בסופו של דבר, את התפוקה או איכותה.⁶⁹

ודוק – היכולת להפעיל כוח שוק כלפי עיתונאים שאומנותם בסיקור כלכלי, קשורה באופן ישיר גם לחששות מפני הפגיעה בכמות, איכות ומגוון המידע הכלכלי שיסופק בעיתונים. הידיעה כי חלק

⁶⁸ על-פי מחקר של סינגל סורס (ישראל) בע"מ ("TGI ישראל"). חשיפת קוראי "גלובס" ל"ידיעות אחרונות" אינה מלמדת כי המוצרים בהכרח משלימים אחד את השני, אלא משקפת שיעורי חשיפה גבוהים מאוד בין העיתונים השונים בכלל: 41.1% מקוראי מעריב ביום חול נחשפים ל"ידיעות אחרונות", 38.8% מקוראי "הארץ" נחשפים ל"ידיעות אחרונות".

⁶⁹ עמד על כך השופט Posner באומרו, בפרשת *Vogel v. American Society of Appraisers*, 744 F 2d (1984) 598. 601: "Monopoly and monopsony are symmetrical distortions of competition from an economic standpoint."

רשות ההגבלים העסקיים

משמעותי מהמשרות העומדות לעיתונאים כלכליים בעברית מרוכזות אצל "גלובס" ו"ידיעות", צפויה להדריך עיתונאים במגעייהם עם חומרים הקשורים לקבוצת ידיעות אחרונות ולקבוצת פישמן, ועלולה לכוונם ביתר שאת לצנזורה עצמית של כתבות וידיעות עיתונאיות.

7. סוף דבר

מעטים הם הענפים אשר מעצבים בצורה יום-יומית תהליכים ויוזמות במשק ובחיי המסחר, כשוק לאספקת מידע כלכלי בעיתונות עברית יומית.

בבואי לבחון את ההשפעה המסתברת של המיזוג על התחרות ועל הציבור, הצטיידתי במפת השווקים הרלבנטיים, מבנה ומאפייני התחרות בהם ובעדויות בדבר מוגבלותה של התחרות בהם, עתה ובעבר. השרטוט שנגלה לעיניי חשף סיפורה של תעשייה ממועטת מתחרים, עתירת ריכוזיות שהשחקנים המעטים בה נהנים מהגנה מפני תחרות חיצונית על ידי מארג מכשולים עתיר חסמי כניסה. על כן לא ייפלא כי נקרו בידי רשות ההגבלים העסקיים, בפרק זמן קצר יחסית, עדויות שונות בדבר זיקות לכליות ותיאומים בין מעט העיתונאים היומיים ולאימוץ פרקטיקות שמטרתן הגבלת התחרות.

פניו של שוק זה, עובר למיזוג, אינם מבשרים טובות – השוק ריכוזי, מגמת הריכוזיות התחדדה בעשור החולף, מספר השחקנים בשוק מועט, חסמי הכניסה אליו תמירים, בעיות תחרות מצויות בו עתה ופרקטיקות מגבילות תחרות ננקטו בעת האחרונה על-ידי השחקנים הפועלים בו. בנוסף, אין העיתונאות מוגנת מפני התערבות בעליה, ומקום שאין התערבות כזו בנמצא – רק מידה נאה היא, אך לא מחוייבת, שנוקטים בעלי העיתונים.

על רקע הריכוזיות הקיימת בעיתונות היומית ובעיות התחרות השוררות בתחום זה, מצאתי, בסופו של יום, כי שילוב אינטרסים זה שקם בין "גלובס" ל"ידיעות אחרונות" מגביר עוד יותר את הריכוזיות בענף העיתונות היומית בשפה העברית, ועלול הוא, בסבירות ממשית, לחזק את הנטייה להשפעות מתואמות בשוק אספקת המידע הכלכלי בעיתונות היומית ולחזק את כוחו של בעל המונופולין ידיעות אחרונות. עוד מצאתי כי בשל כל אלה, עלול המיזוג להגביר כשלים בזרימת המידע לציבור הרחב.

מכל הטעמים המנויים לעיל, החלטתי להתנגד למיזוג.

רשות ההגבלים העסקיים

דרור שטרומ

הממונה על הגבלים עסקיים

ירושלים, כ"ב-חשון-תשס"ג

20 באוקטובר 2002